

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Motivace pro squatting v Praze

Philipp Nosák

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Philipp Nosák

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Motivace pro squatting v Praze

Název anglicky

Motivation on squatting in Prague

Cíle práce

Cílem práce je zjistit, jaké motivace vedou jedince ke specifické formě bydlení a životního stylu ve formě squattingu, tj. nelegálního obsazování opuštěných nebo neobývaných pozemků a budov. Výzkum bude probíhat na příkladu pražského Autonomního sociálního centra Klinika.

Metodika

Teoretická část diplomové práce bude zpracovaná na základě studia odborné literatury a dalších relevantních informačních zdrojů. Praktická část bude založena na terénním výzkumu za využití polostrukturovaných rozhovorů se členy zkoumané komunity a na základě zúčastněného pozorování. Zároveň dojde k pořízení audiovizuálního materiálu, který bude v závěru sestříhán do podoby dokumentárního filmu a přiložen k diplomové práci.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Squat, squatting, životní styl, bezdomovectví, soukromé vlastnictví, kvalitativní výzkum.

Doporučené zdroje informací

HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.

PIPES, Richard. *Vlastnictví a svoboda*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2008, 364 s. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-0017-4.

RŮŽIČKA, Vlastimil. *Squaty a jejich revoluční tendence*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007, 207 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7254-859-0.

URBANOVÁ, Martina a Roland GIRTNER. *Okrajové sociální kultury*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 218 s. (Edice učebnic PrF MU v Brně ; č. 281). ISBN 80 -210 -2728 -2.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2017

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 10. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 11. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Motivace pro squatting v Praze" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2017

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval především vedoucí mojí diplomové práce PhDr. Sandře Kreisslové, PhD. za ochotu, trpělivost, cenné rady a odborné vedení.

Motivace pro squatting v Praze

Motivation of squatting in Prague

Souhrn

Diplomová práce se zabývá fenoménem squattingu. Jejím cílem je zjistit a interpretovat motivace vedoucí jedince ke specifické formě bydlení a životního stylu ve formě squattingu, tj. nelegálního obsazování opuštěných nebo neobývaných pozemků a budov. V prvních kapitolách práce je nastíněna problematika squattingu v sociologickém a politickém kontextu a jsou zde představeny různé typy squattingu. Výsledky empirického šetření ukazují motivace squatterů a strategie pro dosahování jejich cílů. Práce je založena na kvalitativním výzkumu s použitím polostandardizovaných rozhovorů, který probíhal na příkladu pražského Autonomního sociálního centra Klinika.

Summary

The thesis deals with the phenomenon of squatting. The aim is to find out and interpret motivations leading individuals to specific form of living and lifestyle by squatting which means to illegally occupy empty estates and buildings. In the initiatory chapters there is outlined the issue of squatting in terms of sociology and politics and there are different kinds of squatting presented. The results of the empiric survey shows the squatters motivations and strategies for reaching their goals. The paper is based on qualitative research with use of semi-structured interviews which took place on the example of Prague Autonomous Social Centre Clinic.

Klíčová slova:

Squat, squatting, životní styl, politický aktivismus, bezdomovectví, soukromé vlastnictví, kvalitativní výzkum

Keywords:

Squat, squatting, lifestyle, political activism, homelessness, private property, qualitative research

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Cíl práce a metodika	10
3 Literární rešerše	13
4 Teoretická východiska	14
4.1 Co je squatting.....	14
4.1.1 Pojem „squatting“	14
4.1.2 Uvedení do problematiky squattingu	15
4.1.3 Stereotypní vnímání squattingu veřejností	17
4.2 Právo a legislativa	20
4.2.1 Pojem vlastnictví.....	20
4.2.2 Legislativa v ČR	22
4.3 Motivace, cíle a dělení squattingu.....	24
4.3.1 Motivace podle Sebastiena Schifrese	25
4.3.2 Motivace podle Ondřeje Slačálka	27
4.3.3 Motivace podle Vlastimila Růžičky	28
4.3.4 Motivace podle Hanse Pruijta.....	28
4.3.4.1 Squatting z nouze (Deprivation based squatting)	29
4.3.4.2 Squatting jako alternativní strategie bydlení (Squatting as an alternative housing strategy).....	29
4.3.4.3 Podnikavý squatting (Entrepreneurial squatting)	30
4.3.4.4 Konzervační squatting (Conservational squatting)	31
4.3.4.5 Politický squatting (Political squatting)	31
4.3.5 Shrnutí problematiky motivací squatterů.....	32
4.4 Historie squattingu	33
4.5 Přehled významných squatů.....	35
4.5.1 Světové squaty	35
4.5.2 Squaty v České republice.....	37
5 Praktická část práce.....	40
5.1 Terénní výzkum	40
5.1.1 Biogramy informátorů	43
5.1.2 Autonomní sociální centrum Klinika.....	54
5.1.2.1 Jak to celé začalo	54
5.1.2.2 Jak vypadá squat	55
5.1.2.3 Financování squatu	56

5.1.2.4	Kolektiv Kliniky	57
5.1.2.5	Instituce pléna.....	58
5.1.3	Squatterské aktivity na ASC Klinika i mimo něj.....	59
5.1.4	Motivace a cíle squatterů	63
6	Výsledky a diskuse	70
7	Závěr.....	75
8	Seznam použitých zdrojů	76
8.1	Tištěná literatura.....	76
8.2	Akademické práce	77
8.3	Zákony.....	77
8.4	Online zdroje.....	78
8.5	Ústní sdělení a přednášky.....	79
9	Přílohy	80

1 Úvod

Squatting je fenomén, který ve své kontroverzi proniká do povědomí společnosti spíše s negativním vyzněním. Pro někoho je porušováním zákona, pro jiného politickým protestem, dalšímu – bez nadsázky – pomáhá k přežití. Faktem je, že se jedná o protiprávní obsazování budov, které jsou dlouhodobě nevyužívány a často chátrají. Squatteři se obvykle hájí tím, že vedle velkého množství prázdných budov je ve společnosti také mnoho lidí v nouzi, kteří nemají kde bydlet. Odhlédnuto od nezpochybnitelnosti práva na soukromé vlastnictví tak vzniká poněkud absurdní situace, kdy lidé zbytečně trpí. Squatteři jsou přesvědčeni, že vlastník má spolu s vlastnickým právem k majetku i zodpovědnost se o něj postarat. Tím spíš, pokud je vlastníkem stát. Lidé, kteří budovy obsazují, jsou pro svoje ideály ochotni překračovat zákon. Squatting je spojen s bydlením, ale také s aktivismem, levicově orientovanou politikou, alternativním komunitním životem, subkulturním prostředím, neziskovou činností, s kulturou a uměním.

Diplomová práce se zabývá otázkou motivací squatterů vedoucích k obsazování prázdných budov a k dalším squatterským aktivitám. Práce je rozdělena do devíti kapitol.

Teoretická východiska se opírají o sociologické koncepty subkultury, hnutí a životního stylu, o legislativní rámec pro squatting v České republice a o systémy klasifikace squattingu na základě jeho podoby a motivací. Dále se práce věnuje historii squattingu a seznamuje čtenáře se základním přehledem nejvýznamnějších squatů v České republice i ve světě.

V empirické části je popsán průběh terénního výzkumu a jsou zde uvedeny biogramy informátorů. Na příkladu Autonomního sociálního centra Klinika – momentálně jediného českého squatu svého druhu – práce objasňuje, jaké pohnutky vedou squatterry k obsazování budov a k levicově-politickému aktivismu. V diskusi jsou vysvětleny motivace squattingu a strategie squatterů pro dosahování svých cílů.

2 Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké motivace vedou jedince ke specifické formě bydlení a životního stylu ve formě squattingu, totiž nelegálního obsazování dlouhodobě neobývaných pozemků, bytových prostor a budov. Jedná se o případovou studii, výzkum probíhal v pražském Autonomním sociálním centru Klinika.

Výzkumného cíle bylo dosaženo za využití kvalitativních výzkumných metod. Český metodolog Jan Hendl (2008, s. 48) uvádí následující definici kvalitativního výzkumu: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ Kvalitativní výzkum používá induktivní vědecké metody, hloubkové studium případů, různé formy rozhovorů a pozorování. Cílem je získat popis zvláštností případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech. Kvalitativní výzkum je orientován na explorování a probíhá zpravidla v přirozených podmínkách sociálního prostředí. Plán výzkumu má pružný charakter. (Hendl, 2008, s. 61). Induktivní postup kvalitativního výzkumu začíná sběrem dat, následuje pátrání po pravidelnostech, vzorcích. Objevené pravidelnosti jsou popsány ve formě předběžných závěrů a poté ověřovány dalším výzkumem. Konečným produktem je nová teorie. (Disman, 2008, s. 77). Výhody kvalitativního výzkumu jsou ty, že je získáván podrobný popis a vhled, fenomén je zkoumáný v přirozeném prostředí, umožňuje studovat procesy a navrhovat teorie. Dobře reaguje na místní situace, hledá lokální a příčinné souvislosti a pomáhá při exploraci fenoménů. Nevýhodou je, že získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci či v jiném než zkoumaném prostředí, je těžké provádět predikce, sběr dat a jejich analýza jsou často časově náročné, výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem (Hendl, 2008, s. 50).

Pro výzkumné účely bylo využito antropologického terénního výzkumu¹ a technikou sběru dat se staly polostrukturované rozhovory. V terénním výzkumu je důležité

¹ Terénní výzkum se stal základní metodologickou strategií sociální a kulturní antropologie v průběhu 20. století. Pojem do antropologie zavedl A.C. Haddon a rozvinul ho B.K. Malinowski, který na počátku 20. století prováděl terénní výzkum domorodých společenství v oblasti Nové Guineje. Zpočátku byl terénní výzkum jako takový orientován na studium kultur aliterárních společností, což obvykle obnášelo vypravit se do některé mimoevropské lokality, kde antropologové v přímém, nezprostředkovaném kontaktu s místními obyvateli získávali etnografická data. Základním východiskem se stala empirická data získaná

respektovat princip kulturního relativismu,² jež zdůrazňuje nezbytnost interpretovat specifické kulturní prvky a jevy v kontextu studované kultury a nehodnotit je z pozice vlastní kultury antropologa (Soukup, 2014, s. 29). V současné době je běžné využití terénního výzkumu v subkulturním prostředí uvnitř vlastní společnosti, jako je tomu v případě této diplomové práce. Pro účely této práce bylo využito přístupů etnografického výzkumu,³ jehož cílem je poznat málo známé chování a (sub)kulturu dané sociální skupiny jedinců.

Typickou technikou sběru dat v terénu (při kvalitativním výzkumu) je polostrukturovaný rozhovor. Tato technika spočívá v tom, že má tazatel připravený jen hrubý seznam otázek a dává tak dotazovanému určitou volnost. Také je možno dodatečně klást doplňující otázky. Je to přechodná varianta mezi strukturovaným a volným rozhovorem. Výhodou osobního dotazování je to, že je možné během rozhovoru informátora také pozorovat, což může poskytnout další cenné informace. Nevýhodou je naopak to, že některým informátorům nemusí tato forma vyhovovat (dotazování nemusí odpovídat pravdivě, mají určité zábrany, které by např. při písemném dotazování neměli) a navíc pro ně může být náročná, ať už z časových nebo jiných důvodů. Je to technika vhodná právě pro kvalitativní výzkum. Důležitou roli zde hraje samotný tazatel, který musí být dobře připraven a pokládat i zaznamenávat otázky tak, aby neovlivnil objektivnost výzkumu. Tato technika byla zvolena proto, že bylo možné držet se tématu výzkumné otázky, ale navíc se výzkumník mohl dozvědět mnoho důležitých informací, které vyplynuly z rozhovoru až poté, kdy dostal informátor určitý prostor.

Významnou roli v terénním výzkumu sehrála také technika zúčastněného pozorování. Při této technice je nutná aktivní účast a participace v každodenním životě zkoumané skupiny lidí. Výzkumník je v trvalém kontaktu s informátory, což mu umožňuje lepší pochopení procesů a vztahů působících ve skupině. Výhodou je také možnost pozorovat prostředí, ve kterém se skupina pohybuje a získat tak informace, které by výzkumník pomocí pouhého rozhovoru nezískal. Při přijetí určité role ve skupině může být

prostřednictvím terénních výzkumů na úkor kabinetní práce a pouhého zkoumání zprostředkované literatury (Soukup, 2014, s. 13, 45, 46).

² Tímto konceptem se jako jeden z prvních zabýval Franz Boas, „otec“ americké kulturní antropologie, jenž prováděl na konci 19. století etnografický výzkum u indiánského kmene Kwaikiutlů (Soukup, 2014, s. 36).

³ Etnografický výzkum dle Hendla (2008, s. 115) se provádí s cílem získat holistický obraz určité skupiny, instituce nebo společnosti. Na rozdíl od tradiční etnografie se zde výzkumník nezabývá kmenem jiné kultury, ale skupinami přímo ve vlastní společnosti. Důraz je kladen na dokumentování každodennosti jedinců tím, že je pozorujeme a vedeme s nimi rozhovory.

naopak nevýhodou vzájemné ovlivňování výzkumníka a informátorů, což může vést ke zkreslení výsledků výzkumu. Autor práce byl v dlouhodobém kontaktu se členy zkoumané skupiny a participoval v jejich každodenním životě.

Zároveň došlo k pořízení audiovizuálního materiálu, který je v závěru sestříhán do podoby dokumentárního filmu a přiložen k diplomové práci. Tento materiál je založen na výpovědích informátorů, tedy squatterů. Zásadní části výpovědí jsou vybrány a spojeny v jeden celek a zároveň skombinovány se záběry z terénu. Z důvodu neposkytnutí souhlasu informátory s publikováním filmu je tento přístupný pouze v archivu autora a na Katedře psychologie Provozně ekonomické fakulty ČZU, a to na vyžádání ke studijním účelům.

Samotnému terénnímu výzkumu je věnována první kapitola praktické části této diplomové práce.

3 Literární rešerše

Zásadní publikací, která se zaměřuje na fenomén squattingu v České republice je dílo Vlastimila Růžičky – *Squaty a jejich revoluční tendence* (2006). Autor se zde zabývá zejména squattingem ve vztahu k anarchoautonomnímu hnutí, které se squattingem úzce souvisí. Součástí publikace je také terénní výzkum uskutečněný především na vile Milada, jedním z nejznámějších českých squatů. V knize se také nachází přepisy rozhovorů některých pro squatting významných osob.

Dalšími publikacemi, které se zabývají squattingem, jsou manifest *Obsad' a žij!* (2005) a sborník textů o squattingu pojmenovaný *Experimentální sokolík* (2005). Obě tyto brožury byly vydány squatterry, konkrétní autory ale neuvádějí. Mapují historii squattingu v České republice, obsahují studie a rozhovory se squatterry, porovnávají zdejší situaci s tou zahraniční, uvádějí některé základní myšlenky, které jsou se squattingem spojeny. Podobným případem je brožura *Squatterská příručka* (2015) vydaná squatterry z ASC Klinika (taktéž nejsou uvedeni konkrétní autoři). Zde najdeme především informace o squattingu určené stávajícím nebo potencionálním squatterům.

Cenné informace o squattingu jsou v diplomové práci Ivana Prouzy: *Squatting jako střet práva na pokojné užívání vlastnictví a práva na bydlení*. Prouza vystudoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně a ve své diplomové práci se podrobně věnuje problematice squattingu z hlediska práva. Dalšími akademickými pracemi s tematikou squattingu jsou *Alternativní životní styly: bezdomovectví versus squatterství* (2010) Lucie Čechové a *Pozitivní stránky squattingu* (2016) Veroniky Mazínové.

Ze zahraničních pramenů je stěžejní studie holandského sociologa Hanse Pruijta. Jeho práce *The Logic of Urban Squatting* (2013) se zabývá rozdělením squattingu do kategorií podle motivací. Pruijtův výzkum v Holandsku probíhal studiem literatury, realizováním rozhovorů se squatterry v terénu, systematickým shromažďováním dokumentace, kterou publikovala squatterská komunita. Dále pozorováním a účastí na nespočtu různých aktivit odehrávajících se ve squatech v průběhu patnácti let. Squatting ve Velké Británii, Německu a Itálii byl studován zejména pomocí dostupné literatury, došlo ale také k osobním návštěvám některých squatů v uvedených zemích.

4 Teoretická východiska

Tato část práce je zaměřena na samotný pojem squatting, vysvětlí, co tento jev znamená, kdo a proč je s ním spojen. Je zde objasněna otázka legality, dále se kapitola věnuje vzniku a historickému vývoji squattingu. Rozvádí se zde motivace squatterů a podle nich také dělení squattingu. Nakonec je představeno několik nejvýznamnějších squatů.

4.1 Co je squatting

4.1.1 Pojem „squatting“

Nynější význam slova squatting pochází z anglického slovesa „to squat“, které v původním významu můžeme přeložit jako „dřepět“. Ve významových slovnících lze zpravidla nalézt dvě hlavní vysvětlení, tedy ono „dřepět“ či „sedět na zadku“ a „protiprávně obývat cizí dům.“ *Oxfordský živý slovník* (2017) například uvádí: 1) „krčit se či sedět s ohnutými koleny a patami v blízkosti nebo v dotyku s hýžděmi či se stehny“ a 2) „protiprávně obsadit neobydlenou budovu nebo se protiprávně usadit na cizím pozemku.“ Pro tuto práci je stěžejní druhé vysvětlení, tedy (zjednodušeně) protiprávně obývat dům. Podstatná jména od slovesa „to squat“ odvozená pak znamenají prostor, kde je squatting provozován (squat) a osobu, která squatting provozuje (squatter). České slovo pro squatting neexistuje,⁴ proto jsou v této práci užívána slova původní, tedy squat, squatting, squatter, atd. (výjimkou mohou být přímé citace).⁵

Oficiální definice squattingu neexistuje. Přestože součástí jeho podstaty je spor se zákonem, v české legislativě slovo squatovat nenajdeme. V brožuře *Policie a sociální radikalismus* (Dufková a kol., 2005, s. 37) autoři uvádějí definici squattingu jako neoprávněné obsazování prázdných bytů, které provozují levicoví aktivisté a příslušníci kulturních proudů s krajní levicí spjatých. Jejich cílem je zpravidla upozornit na špatnou bytovou situaci a bytovou politiku. Další definici uvádí ve své diplomové práci Ivan Prouza (2011, s. 12), kde píše, že squatting lze vykládat jako neoprávněné obsazování prázdných domů, bytů nebo jiných prostor za účelem dlouhodobého obývání bez právního titulu s úmyslem efektivně využít dosud nevyužitý cizí majetek.

⁴ O zavedení českého termínu pro squat - „dřepník“ se pokusil básník Ticho, který působil mj. na známém squatu Milada a stvořil zde *Ódu na squatterry* (Růžička, 2006, s. 84). Do povědomí se termín ale nedostal.

⁵ Můžeme se také setkat s počestnými variantami těchto anglických slov: squating či squater, etc.

Sami squatteři a jejich sympatizanti ale situaci rozvádějí a obhajují. Vzhledem k tomu, že se squattingem do velké míry souvisí anarchistická ideologie (rozvedeno v dalších kapitolách), hojně citovaná je definice z časopisu *Existence* č. 4 Československé anarchistické federace (1/1999): „*Squatting je hnutí, kde lidé nebojují jen za své ideály a vize, ale přímo za svůj životní prostor. Učí se tu žít v komuně, většinu věcí užívají společně, rozbíjí zaběhnuté stereotypy, ukazují cestu. Squatty jsou útočištěm odpůrců systému. Svými benefičními akcemi se podílejí na financování činnosti autonomního a anarchistického hnutí. Stávají se katalyzátorem odporu, předvojem revoluce, která zajistí politickou a hospodářskou spravedlnost a samosprávu a v neposlední řadě důstojné bydlení pro všechny, nejen pro ty, co si to mohou dovolit. Squatting je boj tady a teď, stává se předvojem sociální revoluce.*“

Je zjevné, že při podrobnějším definování pojmu squatting záleží na úhlu pohledu. Pro představení tohoto termínu výše uvedené popisy postačí, lepšímu porozumění celému fenoménu ale pomohou další řádky této práce.

4.1.2 Uvedení do problematiky squattingu

Výše je vysvětlen pojem squatting jako takový. Co vše ale squatování obnáší, s jakými sociokulturními proudy je spjat? Kdo co za squatting považuje a kdy se o squatting nejedná? Jak je tomu v praxi, kdo jsou to squatteři a jak smýšlejí?

O squatterech se často mluví jako o subkultuře. Subkulturou rozumíme část kultury,⁶ kterou tvoří skupiny lidí sdílející zvláštní hodnoty a normy, v nichž se rozcházejí s majoritní společností a které nabízejí mapy významů, díky nimž je svět pro členy subkultury srozumitelný (Barker, 2006, s. 185). Taková skupina lidí se tedy vyznačuje společnými znaky, které jsou odlišné od většinové kultury. Tyto znaky v rámci dané subkultury vykazují v různé míře podobnost. Za tohoto předpokladu je ovšem sporné chápat squatting jako jednu subkulturu. Jak uvádí Vlastimil Růžička (2006, s. 79) ve své knize *Squaty a jejich revoluční tendence*, „*squat je zpravidla místem, kde se setkává i prolíná několik různých subkultur, které však mají některé společné znaky.*“ Konkrétně v případě squatu Milada lze hovořit o subkulturách punkerů, technařů, anarchistických skinheads, travellerů, hippies a dalších (Růžička, 2006, s. 79). Squatteři jsou členy mnoha různých subkultur a alternativních kulturních proudů, které sdílí určité typické znaky pro

⁶ Kultura podle E.B. Tylora: „... *komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.*“ (Soukup, 2000, s. 14)

squatting. Když ale vezmeme v úvahu squatting v širším slova smyslu, např. bezdomovecké nebo drogové squaty mají s ostatními squaty pramálo společného (charakter subkulturního prostředí se zde vytrácí). Squatting je tedy jev se subkulturou úzce související, užívání označení squatterská subkultura by ale mohlo být zavádějící.

Ve vztahu k subkulturám bývá někdy nesprávně užíván termín hnutí. Hnutí oproti subkulturě předpokládá větší názorovou a ideologickou jednotu, vznáší požadavky a sleduje určené cíle. Také většinou zasahuje širší okruh lidí. Subkultura je zpravidla méně početná, nemá zde význam jeden konkrétní cíl a uvnitř může působit několik protichůdných proudů (Smolík, 2010, s. 42). Z výše uvedených důvodů by použití sousloví „squatterské hnutí“ nebylo zcela správné. Opět se dostáváme k tomu, že ne všichni squatteři zastávají určitou názorovou ideologickou jednotu ani všichni nesledují politické cíle. Označení ale lze správně použít v případě anarchistického, ekologického nebo feministického hnutí, která jsou (krom dalších) se squattingem úzce spjata.

Dalším pojmem, který se squattingem souvisí je životní styl.⁷ Životní styl zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování a ve způsobu využívání životních podmínek (materiálních i sociálních). Důraz je zde kladen především na životní hodnoty jedince, na rozdíl od subkultury, kde jsou životní hodnoty přisuzovány skupině (Smolík, 2010, s. 38). Lze tak říci, že squatting je pro lidi, kteří jej provozují alternativním životním stylem, zvláště pokud jej provozují aktivně a intenzivně. V této práci bude skupina těchto lidí většinou označována jako „squatterská komunita.“⁸

Obecně vzato, „*klasický squatting lze považovat za sociální jev, který se opírá o nejrozmanitější motivaci a sleduje nejrůznější cíle*“ (Růžička, 2006, s. 19). Pro konkrétnější představu lze situaci upřesnit následovně. Jeden z hlavních motivů pro squatting je reakce na tržní bytovou politiku města, tedy reakce na fakt, že bydlení ve městě je příliš drahé. Navíc existuje velké množství⁹ prázdných, nevyužívaných domů a bytů a současně velké množství lidí bez domova nebo těch, kteří strádají kvůli vysokým cenám za bydlení. Zde squatting lze ještě rozdělit na dva přístupy, jednak ho lze chápat jako „boj za právo na bydlení“ s cílem zasadit se o zlepšení bytové politiky ve prospěch

⁷ Životní styl je systém důležitých činností a vztahů a s nimi provázaných praktik charakteristický pro jedince v jeho každodennosti. Životní styl ovlivňuje všechny podstatné činnosti, zvyklosti, vztahy apod. jeho nositele (Duffková a kol., 2007, s. 51–55).

⁸ Komunita může být definována jako souhrn osob, které žijí v určitém vymezeném prostoru, kde vykonávají každodenní aktivity a obvykle tvoří autonomní jednotku (Bradnová, 1993, s. 534).

⁹ Aktuální statistika ČSÚ (26.3.2011) uvádí 356 933 neobydlených domů s byty v ČR, z toho 6 985 v Praze. Z pražských domů slouží 290 k rekreaci, 528 je v procesu přestavby a 235 domů je nezpůsobilých k bydlení.

sociálně slabších, druhak prosté „řešení osobní bytové situace“ s cílem uspokojit potřebu po bydlení (bezdomovectví). Ve druhém případě se jedná o squatting nedobrovolný.

Dalším obecným motivem pro squattery (dobrovolné) je aspekt sociální identity,¹⁰ tedy potřeba být součástí nějaké sociální skupiny, potažmo subkultury. Teorie sociální identity říká, že lidé definují a hodnotí sami sebe v kontextu skupin, ke kterým patří. Takové skupiny lidem poskytují kolektivní sebepojetí, sociální identitu. Sociální identity definují kým člověk je a jak by měl přemýšlet a jednat. Každý člověk má tolik sociálních identit, ke kolika skupinám se cítí náležet. Je zde předpoklad, že každý jedinec usiluje o pozitivní obraz sebe sama (self-image) ve společnosti. Ten mu mohou nabídnout právě sociální skupiny, s nimiž se identifikuje (Tajfel, 1981). Ať již prostřednictvím samotné squatterské komunity, subkultur se squattingem spojených nebo jen sympatizováním s jeho myšlenkami, zde všude lidé hledají svou sociální identitu. Jak píše Růžička (2006, s. 20), „v majoritní společnosti prosazující určité hodnoty má nekonformně smýšlející subkultura mladých lidí touhu žít v názorově blízkém společenství, poukazovat na negativní společenské jevy, prosazovat odlišné etické a morální hodnoty a tímto způsobem vyvažovat myšlení a směr konzumní společnosti.“

Squatteři usilují o kreativní alternativní kulturu a budují společenství postavené na komunitním a autonomním (samostatném, nezávislém) soužití. Díky své činnosti a alternativnímu myšlení umožňují squaty (resp. kulturní a sociální centra) setkávání lidí z nejrůznějších směrů a kultur a doplňují tak kulturní kolorit mnohých měst (My sites, 2016).

Motivace a cíle squatterů jsou rozmanité a složité. Tato kapitola vystihuje jen základní podstatu squattingu, od které jsou odvozeny jeho ostatní aspekty. Ty budou rozebrány níže, v kapitole *Motivace, cíle a dělení*.

4.1.3 Stereotypní vnímání squattingu veřejností

Vrátíme-li se k původní (zjednodušující) definici pojmu squatting, totiž chápáno jako „protiprávní obsazování neobydlených budov,“ je zřejmé, že se jedná o nezákonnou činnost. Tento fakt je zakotven v samé podstatě squattingu. Proto není divu, že je squatting širokou veřejností vnímán negativně. Tomu napomáhají média, která často informují o

¹⁰ Identitou rozumíme jev, který je výslednicí dialektiky vztahu jedince a společnosti. Identity jsou výhradně sociálními produkty a představují relativně stabilní prvky objektivní sociální reality (Berger, Luckmann, 1999, s. 172).

squattingu v negativním kontextu.¹¹ Výzkum veřejného mínění provedla v rámci své diplomové práce Lucie Čechová. V online dotazníku získala počet sta respondentů, kteří se vyjádřili ke squattingu převážně negativně. Jako udávané důvody se nejčastěji objevovaly drogy, alkohol a nezaměstnanost. Také ilegalita ve spojení s obsazováním rozpadlých budov, a to na základě svobodné volby (Čechová, 2010, s. 84–85). Veřejný názor se ovšem rozchází s názory samotných squatterů nebo jejich sympatizantů. Je jiný také u akademické obce, v odborných publikacích. Jev squattingu je patrně veřejností stereotypizován. Stereotyp je velmi stabilní prvek ve vědomí, regulující vnímání a hodnocení určitých skupin jevů, ovlivňující názory, mínění, postoje i chování. Pojem zavedl americký novinář Walter Lippman v roce 1922, když upozornil na existenci určitých ustrnulých představ ve vědomí lidí, obvykle, přejímaných z jiných zdrojů, než je vlastní zkušenost. Tyto představy hrají významnou úlohu jako předem daná schémata vnímání, uvažování a hodnocení nových jevů. Stereotypy, které vznikají a jsou utvrzovány na základě vlastních zkušeností, často souvisí s přeceněním jednotlivé, třeba i nahodilé události. Mají spíše iracionální charakter, a obtížně se proto mění čistě logickými argumenty. Stereotypy obvykle realitu výrazně zjednodušují, potlačují komplexnost a složitost objektivní skutečnosti a usnadňují tak přijetí nového (Lippmann, 2015). Rozlišují se autostereotypy a heterostereotypy.¹² Je pro ně typické nediferencované, paušální přisuzování určitých vlastností všem členům dané skupiny (Petrušek a kol., 1996, s. 1230). Subkultury obecně jsou často spojovány s rizikovým chováním, respektive se sociálně patologickými jevy.¹³ Deviantní chování jednotlivých členů subkultur je chápáno jako způsob řešení kulturně podmíněných adaptačních problémů určitých jedinců a skupin. (Smolík, 2010, s. 44). Squatterská komunita je také často označována za nonkonformní či deviantní. Sociální deviací je každé sociální chování, které porušuje nějakou sociální normu (Kapr a kol., 1994, s. 15). Jakýsi předstupeň deviace je nonkonformita, neboli takové chování jedinců, které je sice považováno za odchylku od svých norem, nepřesahuje ovšem hranice tolerance skupiny či společnosti (Smolík, 2010, s. 45). Zajímavá je „teorie delikventní subkultury“ Alberta K.

¹¹ Viz: Policie zadržela 16 aktivistů Kliniky, úřad jim zakázal vstup do budovy (Novinky.cz, 2016); Squatteři budou muset sáhnout hlouběji do kapsy. Soud napařil Klinice další pokutu (Parlamentní Listy, 2016); Hygienička: Žloutenka v Brně začala u squatterů, nevnímají realitu, ale máme epidemii pod kontrolou (Aktuálně.cz, 2016); Nevěrohodní squatteři z Milady, píše soud. Neuvěřil ani policejní „bicí“ uličku (Lidovky.cz, 2016)

¹² Autostereotyp – to jak skupinu vnímá (fixní pohled) a charakterizuje její člen; heterostereotyp – vnímání skupiny okolím nebo jinou skupinou, často negativní (Petrušek a kol., 1996, s. 118)

¹³ Sociálně patologickými jevy se rozumějí takové sociální deviace (odchylky), které jsou vnímány negativně

Cohena, podle které „*subkultura znamená kolektivní reakci na problémy vznikající ze sociální nerovnosti, kdy společnost není s to nabídnout jedinci uspokojivé řešení jeho situace podmíněné sociálními důvody*“ (Smolík, 2010, s. 64). Tato teorie by mohla být vysvětlením pro deviantní chování squatterů. Na jedné straně zde máme ony odchylky od sociálních norem, někdy sociálně patologické, na straně druhé je zde ale snaha řešit nějaký problém v zájmu dosažení sociální rovnosti. V případě squattingu může deviantním chováním docházet k balancování na mezích zákona, cílem je však odstranění negativních jevů ve společnosti jako nerovnoměrné rozdělení bohatství, konzumní styl života, globalizace, atd. Pokud o to vše je usilováno provozováním autonomních kulturních center, která nabízí bohatý program v oblasti vzdělávání i trávení volného času, je třeba si položit otázku, do jaké míry jsou zjednodušující předsudky o této komunitě oprávněné.

Ve známém squatterském manifestu *Obsad' a žij!* (2005, s. 34) se píše: „*Společenské uspořádání by se mělo řídit hodnotovými měřítky, která formují svobodné, rovnoprávné a spravedlivé sociální vazby — musí vytvářet domovské podmínky pro všechny bez rozdílu.*“

Dalším faktorem, který ke stereotypnímu vnímání přispívá, je označování squatterů za extremisty, vzhledem k tomu, že se často hlásí k anarchistické scéně. V knize *Politický extremismus a radikalismus v České republice* (Fiala a kol., 1998, s. 75–79) nalezneme kapitolu *Extremismus a stigmatizace* od Jana Kellera. Je zde poukazováno na problém definice extremismu, do níž je snaha zahrnout ty, kdo porušují lidská práva a současně ty, kdo je chtějí hájit. Nevyjasněný pojem pak zdomácněl v tisku a „nálepka“ začala být udělována všem nepohodlným postojům. Navíc se začal pojem extremismus zaměňovat s termínem terorismus. České bezpečnostní služby zavedly seznamy extremistických skupin a jednotlivců, kde figurovaly vedle sebe skupiny fašisticky zaměřené vedle ekologických hnutí, aktivistů za lidská práva, antifašistických nebo anarchistických organizací. Jan Keller píše, že seznamy extremistů vytvořily zvláštní, nesourodou kategorii skupin a jednotlivců, které spojila jen společná stigmatizace. Význam pojmu extremismus spočívá pouze v rovině manipulace s veřejným míněním (Fiala a kol., 1998, s. 75–79). Keller se zastává především příslušníků ekologických hnutí, kteří jsou „házeni do jednoho pytle“ např. s neonacisty. Neadekvátnímu srovnávání s některými extremistickými skupinami se ovšem zajisté dostává také squatterům.

4.2 Právo a legislativa

4.2.1 Pojem vlastnictví

Je nepochybné, že v samé podstatě squattingu se nachází negativní pohled na soukromé vlastnictví, jak ho známe dnes. Idea vlastnictví sahá až do antického starověku, kdy vedli spor o jeho pojetí dva athénští filosofové – Platón a Aristotelés. První myšlenkový útok na princip vlastnictví učinil Platón ve svých dílech *Ústava a Zákony* (spis *Ústava* zásadně ovlivnil všechna budoucí utopická díla, která se vlastnictvím zabývala). V době, kdy Řeckem otrásaly sociální konflikty v městských státech, vzal si Platón za příklad vysoce centralizovaný spartský stát, jehož vládci vystupovali proti soustředění majetku v rukou elity. Spartané nesměli vlastnit hmotný majetek, mít manželky nebo vychovávat děti. Spartský úspěch ve válce byl připisován právě jejím zákonům. Cílem Platónova utopického komunismu bylo především nastolit společenský řád, jehož vládnoucí elita by nepropadala sobectví, nýbrž bezvýhradně usilovala o veřejné dobro. Ideální stát měl sestávat ze dvou kast – vládců (strážců)¹⁴ a ostatních lidí. Strážci by žili po vzoru Spartanů (společný majetek, ženy, nevychovávají děti) a základní hmotné potřeby by jim zajišťovali „prostí občané.“ V pozdějším díle *Zákony* se Platón pokusil popsat stát, který by více odpovídal realitě. Zavrhl zrušení rodiny, ovšem uchoval si představu o utopickém rovnostářství. Platónovu vizi ideální společnosti zpochybnil Aristotelés ve svém díle *Politika*. Sdílel názor svého učitele, že mimořádná nerovnost v dělbě majetku vyvolává sociální konflikty, považoval však instituci vlastnictví na neodstranitelnou a pozitivní. Platón podle Aristotela chybně zaměňoval a ztotožňoval pojmy domácnost, komunita a stát. Idea společného vlastnictví je nereálná, protože se nikdo náležitě nestará o věci, které mu nepatří. Aristotelés také tvrdil, že vlastnění umožňuje lidem zlepšovat jejich etické chování, protože mohou projevovat štědrost¹⁵ (Pipes, 2008, s. 22–25).

Spor dvou antických filosofů poté ovlivňoval názory na vlastnictví během dalších dvou a půl tisíce let. V celých dějinách západního myšlení neustále probíhala polemika mezi etickým idealismem a utilitárním realismem. Od dob Platóna a Aristotela se nikdo nezabýval soukromým vlastnictvím, aniž by se tázal, je-li přirozené či smluvní. Tento problém tvoří základ sporu morálního a pragmatického přístupu. Pokud se totiž vlastnictví

¹⁴ Tato ideální nesobecká kasta vyvolených měla být naplněna o 2500 let později v rámci komunistické a nacistické ideologie (Pipes, 2008, s. 24)

¹⁵ Ve středověku tento argument mnohdy používali křesťanští teologové (Pipes, 2008, s. 25)

zakládá na smlouvě, může být zrušeno, je-li ovšem součástí přirozeného světa, neoddělitelně patří k životu. S touto otázkou na Aristotela navázal zakladatel stoické školy Zénón z Eleje. Jeho tvrzení spočívalo v tom, že základní principy společenského řádu jsou neměnné, protože představují součást přirozeného řádu. Tato stoická filosofie a koncept přirozeného zákona ovlivnily více Řím, než samotné Řecko. Římané rozšířili ideu vlastnictví především v oblasti práva. Jejich právníci jako první zformulovali koncept nezpochybnitelného soukromého vlastnictví a nazvali jej *dominium* (právo používat nějakou věc a zacházet s ní podle zákona). Právě na římském právu stojí principy práva současné moderní společnosti (Pipes, 2008, s. 25–28).

Problematikou vlastnictví se v průběhu dějin zabývali velcí myslitelé, jako byli Thomas Hobbes, John Locke, David Hume, Adam Smith, Jean-Jacques Rousseau, Karl Marx, Friedrich Engels, Max Weber a další (Pipes, 2008, s. 46–67). Důležitý v kontextu squattingu je pohled jednoho ze zakladatelů anarchismu Pierra-Josepha Proudhona (1966, s. 66): Je-li svoboda člověka nedotknutelná, pak totéž platí pro všechny jednotlivce. Jestliže člověk potřebuje pro své účelové jednání, tedy svůj život, majetek, totéž hmotné zajištění je nutné pro všechny. Na slávě získal také Proudhonův výrok „*Co je vlastnictví? Krádež.*“ Nutno však dodat, že Proudhon nebyl proti soukromému vlastnictví jako takovému, pouze proti jeho zneužívání kapitalismem (Pipes, 2008, s. 63). Růžička (2006, s. 26) uvádí, že squatteři (krom anarchistů) také rádi citují myšlenky prvního socialisty, výše zmíněného J. J. Rousseaua, který napsal: „*Kolika zločinů, válek, vražd, béd a hrůz by bylo lidstvo ušetřeno, kdyby byl někdo vytrhal kůly, zasypal příkopy a ostatním řekl: Chraňte se poslouchat tohoto podvodníka. Jste ztraceni, jestliže zapomenete, že ovoce patří všem a země nikomu!*“

O pohledu squatterů na vlastnictví vypovídá motto uvedené v manifestu *Obsad' a žij!* Jaroslavem Puchmertlem (2005, s. 33): „*Velmi moudré zákony trestaly v Sýrii vždycky raději toho, kdo z nedostatku péče vykládal své předměty k pokušení, než zloděje. Kdo je chud a vezme si, co nalezne, dělá v svém postavení jen to, co musí. Kdo však zanechává svůj majetek opuštěn, je vzdálen toho, co měl dělati, a následkem toho zasluhuje potrestání spíše než zloděj, který kradl. Tak uvažovali Assyřané.*“

Markýz de Sade, „Leonora a Klementina.“

To je pochopitelně velice krajní názor na vlastnictví, který nelze generalizovat a přisuzovat všem squatterům, snad jen těm největším zastáncům anarchistického smýšlení. V manifestu *Obsad' a žij!* (2005, s. 36) nalezneme také realističtější a aktuálnější pohled na

věc – přesvědčení, že sociálně slabí mohou za naplnění svého práva bojovat všemi prostředky a obsazování dlouhodobě nevyužívaných objektů je proto politicky zcela legitimní. Ten lze přisoudit většině členů squatterské komunity.

4.2.2 Legislativa v ČR

Squatteři se ve sborníku textů *Experimentální sokolík* (2005, s. 9) vyjadřují: „*Proti principu legality (zákonnosti) stavíme princip legitimnosti (oprávněnosti). Volíme ilegalitu v momentě a na takovém místě, kde zákon spoutává tuto "uváženou" a "neútočnou" svobodu.*“

Na právní okolnosti spojené se squattingem je třeba nahlížet ve dvou rovinách. Jedná se zde totiž o střet dvou základních lidských práv. Squatting je nejen omezením práva na pokojné užívání vlastnictví, ale hlavně místem střetu tohoto práva s právem na bydlení, jež se squatting snaží obhajovat (Prouza, 2011, s. 6).

Podívejme se nejprve na vlastnické právo. Podle platné právní úpravy ČR je na squatting pohlíženo dle Hlavy V Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kde v ustanovení § 208 stojí:

„(1) Kdo protiprávně obsadí nebo užívá dům, byt nebo nebytový prostor jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo oprávněné osobě v užívání domu, bytu nebo nebytového prostoru neoprávněně brání.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo

b) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu“ (Česko, 2009).

Další skutkovou podstatou při squattingu přicházející v úvahu je např. porušování domovní svobody v § 178 trestního zákoníku, kdy hrozí trest odnětí svobody až na dobu dvou let. Na squatting lze pohlížet i z pohledu skutkové podstaty krádeže vloupáním dle § 205 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku. V případě, že by nebyl squatting kvalifikován jako trestný čin, stále může být shledán za přestupek proti majetku dle zákona o přestupcích. Ten v § 50 písm. b) umožňuje uložit pokutu do 15 000 Kč za úmyslné neoprávněné užívání cizího majetku nebo přisvojení cizí věci nálezem nebo jinak bez přivolení oprávněné osoby. (Prouza, 2011, s. 16–17).

Na druhé straně se ovšem squatterři domáhají práva na bydlení. To se výslovně ve vnitrostátních normách ústavního charakteru nevyskytuje. Jak však sdělilo Ministerstvo práce a sociálních věcí a následně tento názor potvrdil ÚS, není to nic výjimečného a k tomu, aby toto právo bylo součástí státem garantovaných základních práv, plně postačuje naše vázanost mezinárodními smlouvami. Prouza (2011, s. 29) ve své diplomové práci uvádí jeden z judikátů Nejvyššího soudu ČR (2010): „*Jednou z nejdůležitějších potřeb každého člověka je (...) potřeba mít k dispozici stabilní místo k bydlení (domov). Zásah do nerušeného užívání nemovitosti určené k bydlení vystavuje přitom jedince mimo jiné stresu a je způsobilé přivodit mu psychickou újmu, neboť narušuje jeho pocit bezpečí, jistoty a ukotvení.*“ Dalšími prameny jsou výše zmíněné mezinárodní smlouvy. Jedním z těchto dokumentů je *Všeobecná deklarace lidských práv* z roku 1948, kde v čl. 25 odst. 1 stojí: „*Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; (...)*“ Deklarace je nezávazný dokument doporučujícího charakteru a povinnosti v ní tedy nejsou vymahatelné. Další smlouvou je *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních kulturních právech* (1966). Ten se právem na bydlení zaobírá v čl. 11 odst. 1: „*Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodiny, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustále zlepšování životních podmínek. Smluvní státy podniknou odpovídající kroky, aby zajistily uskutečnění tohoto práva, uznávajíc pro dosažení tohoto cíle zásadní důležitost mezinárodní spolupráce, založené na svobodném souhlasu.*“ Státy, jež jsou smluvními stranami *Paktu*, jsou zavázány zajistit realizaci tohoto práva. Vázanost České republiky je nesporná a v judikatuře ÚS lze nalézt oporu pro klasifikaci *Paktu* jako mezinárodní smlouvy o lidských právech ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR, tedy je bezprostředně závazný a má aplikační přednost před zákonem (Prouza, 2011, s. 32).

Ve prospěch squatterů lze v některých případech využít právo na ochranu držby. Odhlíží se zde totiž od charakteru oprávněnosti a v § 5 občanského zákoníku ochrana pokojného stavu může posloužit i držitelům bez právního titulu (squatterům). Ochrany tohoto práva se lze domáhat zpravidla u státního orgánu. Tato poskytovaná ochrana má předběžný charakter a nezkoumá se zde právní stránka věci, nýbrž faktický stav. „*Úkolem je pouze poskytnout (...) právní ochranu před zřejmým zásahem do posledního pokojného, a tedy faktického stavu, a tak zabezpečit mezi dotčenými osobami pořádek a klid.*“ Následně

může proběhnout soudní řízení, které vyjasní občanskoprávní stránku, zohlední práva vlastníka. Je-li shledáno, že pokojný stav byl, vlastník se bude muset alespoň do doby, než o právní stránce věci rozhodne soud, zdržet všech zásahů (Prouza, 2011, s. 37–38).

Ideálním řešením by bylo najít mezi těmito dvěma právy (právo na pokojné užívání vlastnictví a právo na bydlení) rovnováhu. Zatím se zdá, že obě strany, tedy stát a squatteři, stojí na opačných stranách a nemohou nalézt kompromis. To ale není nemožné, jak ukazují některé situace jinde ve světě. Squatting se liší v závislosti na prostředí, politickém systému a vyspělosti dané země. Existují zahraniční případy, kde je squatting dekriminlizován či dokonce legalizován. Obecně se jedná o squaty fungující již delší dobu ve vyspělejších zemích, typicky v západní Evropě. Jmenovitě se jedná např. o Nizozemí, Velkou Británii, Německo, Francii, Dánsko, Španělsko. S otázkou legalizace souvisí samotná podstata squattingu. Někteří totiž tvrdí, že legalizovaný squatting již není squattingem v pravém slova smyslu. Krom toho, že je s legalizací popřena část definice squattingu, je nutné vzít v potaz smýšlení squatterů jako jedné ze stran ve sporu figurujících.

Ve *Squaterské příručce* se píše: „(...) *političtí squatteři_ky zpravidla nejsou ochotni vyjednávat anebo přistupovat na kompromisní smlouvy. Slovy aktivistů_ek z hamburské Rote Flory jde o to vždy zůstat konfliktní.*“ (ASC Klinika, 2015, s. 4). Opět se ale dostáváme k jisté diverzitě názorů uvnitř squatterské komunity. Výše uvedený příklad ilustruje přístup hamburských aktivistů, ovšem ve sborníku textů o squattingu *Experimentální sokolík* (2005, s. 9) se např. dozvídáme, že „*ilegalita je prostředek, nikoli cíl.*“ Dále se squatteři vyjadřují: „*My ale také chceme něco vytvářet: absolutní ilegalita nám to nedovoluje: staví nás do pozice tajného a nelegálního jednání, nutí k paranoie, k nekonečnému zápasu, k vyčerpání, je svým způsobem stejně tak tíživá a nepřijemná, jako zákon, kterému chceme uniknout. Náš konečný cíl nemůže tedy být ilegalita.*“ Snaha o legalizaci (alespoň částečnou) by se tedy nejspíše mohla setkat s přijetím.¹⁶

4.3 Motivace, cíle a dělení squattingu

Tato kapitola má za úkol odpovědět na otázky proč lidé squatují, čeho chtějí dosáhnout a jak toho dosahují – co squatování obnáší. V rámci odpovědi na tyto otázky je

¹⁶ V ČR se situace zdá být legálním squatům otevřená, existují však případy ve světě (např. Španělsko), kde některé squaty již dlouhou dobu fungují na principu „zásadně nejednat se státem“ a zůstávají ilegální (Novák, 2017).

příhodné rozdělit squatting podle různých motivací, abychom se v problematice lépe orientovali.

Jak již bylo předestřeno v kapitole 4.1, nejobecnější motivace pro squatting se dají rozdělit do dvou skupin. Zjednodušeně řečeno se jedná o squatting angažovaný a squatting z nouze. V prvním případě hovoříme o touze po seberealizaci, identifikaci sebe sama s nějakou alternativní kulturou. Může, ale nemusí zde být přítomen hlubší politický kontext, v každém případě zde ale figuruje apel na zlepšení bytové politiky ve prospěch slabších sociálních skupin. Je zde přítomna snaha zviditelnit se, cílem je tvořit nějaké hodnoty. Ve druhém případě jde o squatting nedobrovolný, který se týká lidí v ekonomické nouzi, často lidí bez domova (či narkomanů), kteří pouze naplňují svou potřebu po bydlení. Na rozdíl od angažovaných squatů, tyto jsou „tichými squaty,“ které se snaží přitáhnout co nejméně pozornosti. Nutno podotknout, že squatteři z první skupiny se často vyjadřují ve smyslu, že squatting z nouze ve skutečnosti není squatting v pravém slova smyslu, že jde již o jev jiný. Podrobněji jsou motivace a cíle popsány v různých případech dělení squattingu na následujících stránkách. Důležitý je fakt, že nelze nikdy striktně vše rozdělit jedním „správným“ způsobem, neboť motivy jsou rozmanité a jednotlivé přístupy se prolínají a doplňují. Například může existovat jedinec, který bydlí ve squatu, přišel o práci a domov, zároveň je členem autonomního hnutí a navíc je umělcem, který ve squatu vystavuje své obrazy. Takový člověk by spadl do všech „kategorií.“

4.3.1 Motivace podle Sebastiena Schifrese

Sborník textů o squattingu *Experimentální sokolík* (2005, s. 23–27) v jedné kapitole pojednává o situaci squattingu ve Francii v 70. a 80. letech 20. století. Text je překladem rozsáhlé studie sociologa Sebastiena Schifrese z roku 2004 týkající se francouzského autonomního hnutí. Dle jeho slov lze squatting rozdělit z hlediska tří motivací, a to squatting z potřeby ekonomické, squatting autonomní a squatting alternativní.

Prvnímu motivu se Schifres ve své práci příliš nevěnuje, je ale zřejmé, že se jedná o případ squattingu z nouze popsaném na předchozí stránce této práce. Typickými pro tento squatting jsou slovy Schifrese mladí nezaměstnaní, kteří se stěhují do pařížských squatů na konci 70. let minulého století a nedisponují dostatečnými prostředky k placení nájmu. Další zmíněnou skupinou jsou přistěhovalci z řad dělníků, kteří ve Francii nemají povolení k pobytu (*Experimentální sokolík*, 2005, s. 23–27).

V dalších případech se ale již jedná podle Schifresových slov o „*opravdovou kulturu squatu*“, která má své kořeny částečně v hnutí hippies, opírá se o myšlenku odmítání práce, touhu žít v komunitě a nalézt ekonomickou alternativu (Experimentální sokolík, 2005, s. 23–27).

Alternativní squat sám sebe nevnímá v souvislostech s revolučním přístupem a jeho obyvatelé squatting většinou považují za cíl sám o sobě. Nesnaží se odtrhnout od kapitalismu, nýbrž vytvořit ekonomickou alternativu přímo uvnitř kapitalismu samého. Takovýto squat se především snaží o pozitivní přístup. Snaží se renovovat budovy, aby se staly užitečnými, vytváří místa nejen pro bydlení, ale také pro kulturní aktivity. Z toho důvodu jsou alternativní squaty většinou squaty uměleckými. Další charakteristikou alternativního squatu je jeho přístup k legalitě squattingu. Přijímá kompromis s úřady, snaží se o legalizaci, například podepsáním nájemní smlouvy s vlastníkem nebo dohodou s městským úřadem. Alternativní squat také souhlasí s provozováním některých komerčních aktivit, např. provoz barů či kaváren, s jejichž pomocí jsou squaty schopny platit majitelům za pronájem a tak se dostávají do shody se zákonem. Lze také vyjednat kompromis s majitelem, kdy se squatteři angažují v opravách budovy a opustí ji na konci určeného období. V Paříži se v 80. letech alternativní squaty seskupily do kolektivu „Obyvatelé–Renovátoři“ (Experimentální sokolík, 2005, s. 23–27).

Autonomní squat oproti tomu je prudce politický. Tato kultura squatu je obvykle šířena revolučními aktivisty, kteří v ní vidí prostředek k experimentování s anarchistickými komunitami nebo praktikování myšlenky komunismu tady a teď. Tyto politické squaty se připojují k autonomnímu hnutí. Vzhledem ke svým kontroverzním názorům jsou tyto squaty v konfliktu se zákonem a často jsou vystěhovávány francouzskou policií (nejsou výjimkou ani ozbrojené potyčky). Schifres zmiňuje také častý problém s drogami, který celou situaci ještě vyostřuje. V 80. letech v Paříži při tomto typu squatů figurovalo levicové aktivistické seskupení „Přímá Akce“ (Experimentální sokolík, 2005, s. 23–27).

Zajímavý je také vzájemný vztah squatů alternativních a autonomních. Zatímco „alternativci“ se od postojů autonomních squatů zpravidla distancovali, autonomové je na oplátku napadali pro spolupráci se systémem. Výjimkou nebyly ani fyzické konflikty mezi mnohými squaty, které v 80. letech 20. stol. v Paříži byly situovány ve dvou sousedních čtvrtích. Jeden z Schifresových respondentů, Bruno, uvádí: *"V politických věcech, tam šlo o bitky. Mlátili jsme se bez přestání! Lidi trávili spoustu svého času válkou proti*

"špinavejm zrádcům" z alternativních squatů v 19tým (pozn. autora: okrsku): proti uměleckejm squatům" (Experimentální sokolík, 2005, s. 23–27).

4.3.2 Motivace podle Ondřeje Slačálka

V českém prostředí nastínil situaci politolog, anarchista a publicista Ondřej Slačálek. Ve svém článku v anarchistickém časopise *A2* (1/2005) píše, že základní motivace ke squattingu jsou dvě a existují v různých kombinacích. Jednak uspokojit své potřeby, dále vyjádřit sociální protest. První případ je umírněný, je pro něj typické usilovat o kompromis, zastává obranné postavení. Druhý případ je naopak bojovný, konfrontační, útočný (Slačálek, 2005).

První ze zmiňovaných přístupů se týká bydlení. Jde o reakci na bytovou nouzi. Patří sem ale i další potřeby, jako reakce na absenci pospolitosti, na lidskou izolovanost v moderním městě a snaha o vytvoření nové komunity. Také zde hraje významnou roli úsilí o získání prostoru pro alternativní kulturu, se kterou je spojena zejména alternativní hudba různých nekomerčních stylů, která je často majoritní společností negativně vnímána. Tato skupina ospravedlňuje squatting chybami stávající společnosti, když poukazuje na absurdní situaci lidí, kteří nemají kde bydlet, zatímco existuje řada opuštěných staveb, které jen chátrají. Za takové situace pokládají squatteré za oprávněné narušit vlastnická práva lidí, kteří se „nechovají jako řádní vlastníci,“ ve prospěch uspokojení základních potřeb. Jejich cílem je legalizace squatu – obvykle předložením projektu kulturně-sociálního centra. Jedním z prosazovaných požadavků je legalizace squattingu jako celku například po vzoru právní úpravy v Nizozemí. Takový přístup je blízký té části squatterských aktivit, která se hlásí k myšlence občanské společnosti (Slačálek, 2005).

Druhá skupina jde v myšlenkách ještě „dál“. Squatování pro ni není řešení, ale protest. Problémy ohledně bytové situace jsou jen indikátorem problémů hlubších, které se na té nejobecnější úrovni projevují sociální nespravedlností, oligarchickým mocenským uspořádáním, ničením přírody, nerespektováním nelidských forem života na Zemi a patriarchálními vztahy, potlačujícími ženy, mládež a menšiny definované rasou, etnicitou, sexuální orientací, kulturou či jinak. Narušení vlastnických práv se podle Slačálka nepovažuje za něco, co by bylo hodno omluvy, ale spíše oslavy. Samo soukromé vlastnictví je zde vnímáno jako problém a bohatství získané uspokojováním základních lidských potřeb jako nemorální nejen samo o sobě, ale jako symptom nemorálnosti celého stávajícího uspořádání lidské společnosti. Squatting nerespektuje soukromé vlastnictví a

zákony, a tak už jen pouhou existencí útočí na základy kapitalismu a státu. Zároveň v obsazených prostorách může vytvářet alternativní modely pospolitého života a stát se základnou pro protestní hnutí. Tento přístup v podstatě vychází z myšlenek anarchismu (Slačálek, 2005).

4.3.3 Motivace podle Vlastimila Růžičky

Vlastimil Růžička zobecňuje důvody squattingu v závislosti na třech hlavních motivech. Prvním je řešení osobní bytové situace, přičemž uvádí, že do zavedených squatů nemůže být přijat každý. Zde se jedná primárně o reakci na tržní bytovou politiku města způsobující, že bydlení (zejména v metropoli) je příliš drahé. Druhým motivem je nutnost vlastního subkulturního prostoru. Vymezení se vůči konzumní majoritní společnosti a žít v názorově blízkém společenství nonkonformně smýšlejících lidí. Třetím aspektem jsou etické principy. Squatteři se nespokojují pouze s první a/nebo druhou motivací, ale vyzívají k řešení bytové krize, vyjadřují touhu po větší svobodě, vytvářejí alternativu k hodnotovému žebříčku většinové společnosti. Jedná se o „*střet přímé demokracie s demokracií zastupitelskou, o střet legitimacy a legality a uvažování nad nimi a o etický problém nazírání na legitimitu nedotknutelnosti nevyužívaného soukromého majetku.*“ (Růžička, 2006, s. 20).

4.3.4 Motivace podle Hanse Pruijta

Ještě propracovanější klasifikační systém než v předchozích případech popsal holandský sociolog Hans Pruijt ve své studii *The Logic of Urban Squatting* z roku 2013. Pruijt řadí squatting (obecně) do tzv. „nových sociálních hnutí.“ Ta se vyznačují tím, že mají síťovou strukturu a informační, nestabilní a entusiastický model organizace. Také nabízí účastníkům, kteří jsou především ze střední třídy, možnost být aktivní bez pevných závazků. Aktéři se staví proti hrozbám pro svou autonomii, které představuje technokratická a byrokratická společnost. Usilují o menší řídicí kontrolu společnosti. Pruijt zdůrazňuje, že nová sociální hnutí se liší od ostatních hnutí svým zaměřením nejen na politické, ale také na kulturní cíle (Pruijt, 2013, s. 3).

Pruijtova typologie sestává z pěti základních konfigurací squattingu. Konfiguracemi Pruijt myslí kombinace charakteristik, které jsou logicky konzistentní v daném prostředí, proto je zde splněn předpoklad účinnosti a efektivnosti konfigurací. Každý squattingový projekt může patřit jen k jedné konfiguraci, je ale možné, aby více

projektů různých konfigurací sdílelo jednu budovu. Jedná se o těchto pět konfigurací: squatting z nouze, squatting jako alternativní strategie bydlení, podnikavý squatting, konzervační squatting, politický squatting. Níže jsou konfigurace popsány podrobněji (Pruijt, 2013, s. 4).

4.3.4.1 Squatting z nouze (Deprivation based squatting)

Nejstarší konfiguraci lze nazvat squattingem na základě nouze. Zahrnuje chudou, pracující sortu lidí, kteří trpí kvůli krajní nouzi o bydlení. Krajní nouzi o bydlení je myšleno více, než jen mít potřebu bydlení, znamená to nemít jinou možnost, než žít v ubytovnách pro lidi bez domova nebo v horším případě na ulici. Klíčovým uvažovaným aspektem je zde pevná organizovanost. Pruijt totiž zdůrazňuje roli aktivistů, kteří otevírají budovy pro samotné squattery (jedince v nouzi) a podporují je. Tito aktivisté nemusí ve skutečnosti squatovat, ovšem jsou se squattery úzce spojeni a jsou podle Pruijta nedílnou součástí této konfigurace squattingu. Jako vzorový příklad uvádí Pruijt „family squatters movement,“ aktivistické hnutí, které na konci 60. let minulého století ve Velké Británii organizovalo a zajišťovalo bydlení pro rodiny bez domova. V této konfiguraci není cílem dosáhnout strukturální změny, pouze pomoci lidem v nouzi získat alternativní ubytování (Pruijt, 2013, s. 4–7).

4.3.4.2 Squatting jako alternativní strategie bydlení (Squatting as an alternative housing strategy)

Novější konfiguraci squattingu představuje squatting jako alternativní strategie bydlení, neboli squatting jako více či méně účinná alternativa k bydlení v podnájmu. Slovy Pruijta se s nástupem tohoto pojetí se squatting otevřel lidem střední třídy. Typickým příkladem jsou studenti (ale nejen ti), kteří se věnují aktivitám, jež jim nepřinášejí žádné finanční ohodnocení – umělci, malíři, hudebníci a podobně. Squatting jako alternativní strategie bydlení je široce otevřena lidem, kteří hledají bydlení nikoli kvůli urgentní potřebě (nouzi), ale protože jsou mladí, nemají stálé zaměstnání, nežijí v manželství, nevychovávali děti a nemají tudíž nárok na sociální příspěvky od státu. Proto nemají dostatek finančních prostředků na zajištění vhodného bydlení např. formou podnájmu. Tato konfigurace také může být atraktivní pro lidi, kteří chtějí žít v komunitě nebo pro DiY¹⁷

¹⁷ Do it Yourself je princip (někdy se uvádí kultura), ve kterém si člověk svépomocí vytvoří nějaký výrobek, který je užitečný jemu a/nebo okolí. Člověk zpravidla není na danou věc odborník či profesionál, přesto je

nadšence, kteří raději investují spoustu času a práce, aby vytvořili domácnost pro sebe, než by platili vysoké nájemné cizím majitelům. Podle Pruijta s sebou tento druh squattingu nese podstatně méně stigmatizace než squatting z nouze. V této konfiguraci je zřetelné, že squatteři nestojí o pomoc okolí, chtějí „nechat na pokoji,“ v klidu a míru. Nachází se zde více samo-organizace v rámci autonomních skupin a naopak méně vertikálního (hierarchického) organizování. Co se týká spolupráce, některé squaty se zapojují více, vytváří sítě squatů nebo squatterské scény. Zatímco někteří squatteři tohoto druhu mohou být zapojeni v politickém nebo kontra-kulturním hnutí (není to ale jejich hlavní motivace), v jiných případech žijí obyvatelé squatu zcela stejně, jako by žili v bytě jako nájemníci. Některé squaty zapadající do této konfigurace se podařilo trvale legalizovat. Postoje vůči legalizaci jsou ale různé, Pruijt srovnává příklady Nizozemí a Německa. V Holandsku byla drtivá většina squatů, které dostaly tu možnost, legalizována, naopak v Německu mnoho squatů odmítlo o legalizaci vůbec jednat. Tato konfigurace (spolu s následujícím podnikavým squattingem) vykazuje nejdelší životní cyklus, který může v případě legalizace trvat teoreticky až neomezeně dlouhou dobu. (Pruijt, 2013, s. 7–12).

4.3.4.3 Podnikavý squatting (Entrepreneurial squatting)

Squatting nabízí příležitosti pro vznik takřka jakékoli činnosti bez potřeby velkých nákladů a nutnosti být součástí byrokracie. Tyto činnosti nevznikají za účelem zisku, ale pro rozvíjení smysluplných aktivit, které tvoří hodnoty. Příklady takovýchto projektů jsou sousedská centra, squatterské restaurace, bary a kavárny, podpora infrastruktury pro alternativní způsoby bydlení, charitativní akce, galerie a výstavní prostory pro umělce, prostory pro zkušebny a hudební koncerty, knihovny, freeshopy,¹⁸ centra pro péči o děti, alternativní výuka, přednášky, divadla a kina, workshopy, opravny kol, spirituální centra, environmentální centra, projekty na podporu sociálně slabých skupin, projekty na podporu imigrantů a mnohé další. Squatterské projekty tohoto typu jsou (po vzoru squatterů z Itálie) běžně označovány jako sociální centra. Výše zmíněné projekty sociálních center jsou často kombinovány také s bydlením. Sociální centra také udržují silné vazby na alternativní hudební scény. Důležitá funkce sociálních center podle Pruijta spočívá v redukování

schopen zhotovit funkční produkt. Ve squatech si často jejich obyvatelé dokáží opravit např. elektroinstalaci, vodovod, odpad a mnohé další.

¹⁸ Forma obchodu, kdy si každý může cokoli odnést a cokoli v obchodu nechat. Lidé zpravidla přinesou nepotřebné věci a naopak si vezmou něco, co potřebují. Nejsou zde žádná omezení, vše funguje na dobré vůli a zdravém úsudku každého, kdo obchod navštíví.

osamělosti a v tom, že přináší možnost budování identity. Typ nemovitostí, na které tito squatteři cílí, se může lišit v závislosti na zamýšlených projektech. Jsou známy případy od malých bytů přes skladiště až po celé městské čtvrti (Christiania). Vzhledem k takovéto rozmanitosti center se liší i jejich organizace. Obecně je ale neformální, alespoň do té doby, než dojde k legalizaci. Ukázalo se, že právě neformální organizační struktura dovoluje projektům pokračovat i poté, co je obměněna značná část účastníků. Důvodem pro squatování tohoto typu je podle Pruijta nezaměstnanost mladé generace, která hledá příležitosti zapojit se do smysluplných aktivit (Pruijt, 2013, s. 12–15).

4.3.4.4 Konzervační squatting (Conservational squatting)

Tato konfigurace využívá squatting jako taktiku pro zachování charakteru města a krajiny, zpravidla když ji ohrožuje (destruktivní) přestavba infrastruktury. Cílem aktérů je předejít transformaci, která nevyhovuje zájmům obyvatel města, zejména v okolí lokality, o kterou se v daném případě jedná. Tam ovšem činnost squatterů nekončí, je zde také snaha navrhnout řešení pro obyvatele přijatelné a trvat na něm. Objekty, které jsou tímto způsobem squatovány, mohou být kupříkladu historické budovy, které jsou prázdné a je plánována jejich demolice. Takovým (squattersky úspěšným) případem je amsterdamský Nieuwmarkt, který měl být na začátku 70. let minulého století zbořen kvůli plánované výstavbě podzemní dráhy a na jeho místě pak měl být postaven hotel. Konzervační squatting může být také reakcí na gentifikaci,¹⁹ před kterou se squatteři snaží město uchránit. Při konzervačním squattingu nemusí být důležité samotné squatované budovy, hlavním cílem je stát v cestě plánovaným změnám. Tento typ squattingu může také vzejít ze squattingu jako alternativní strategie bydlení, a to když zasquatované budově z nějakého důvodu hrozí demolice (Pruijt, 2013, s. 15–19).

4.3.4.5 Politický squatting (Political squatting)

Squatting může být slibné pole působnosti pro jedince, kteří se angažují v antisystémové politice a identifikují se s revolucionářskými a autonomními myšlenkami. Pruijt píše, že pro takové lidi není squatting cílem sám o sobě, ale je pro ně atraktivní pro vysoký potenciál konfrontace se státem. Autonomistická ideologie vychází z předpokladu,

¹⁹ Gentrifikace je označení pro sociokulturní změny v městských částech, které jsou důsledkem nakupování nemovitostí bohatšími lidmi v chudších oblastech. V důsledku gentrifkace dochází k odchodu sociálně slabších obyvatel z dané městské oblasti, která se stává bohatší a méně dostupnou.

že lépe dosáhne konfrontace se státem, když namísto budování organizace bude participovat na konkrétních (např. squatterských) akcích. Pruijt neshledává ostatní konfigurace squattingu apolitickými, naopak. Každá forma squattingu je podle něj do určité míry politická. V této podobě squattingu ovšem figurují ještě další politické motivy. Politický squatting má svou vlastní logiku, která ostře vybočuje z logiky ostatních typů squattingu. Aktéři se mnohdy vidí jako předvoj, který je „předurčen vést masu do rozsáhlého boje“. Jako potenciální rekruty, které mohou být „vedeni do boje,“ vidí političtí squatteři ostatní squatterry. Existovalo mnoho případů (např. v Nizozemí), kdy se političtí squatteři spojili s těmi ostatními v situacích, kdy některému squatu hrozilo vyklizení. Političtí squatteři se snažili o vytvoření stabilní struktury ve squatterském hnutí, spojení ovšem nikdy dlouho nevydržela. Cíle politických squatterů a ostatních konfigurací byly příliš odlišné. V Berlíně vznikaly dokonce „interkonfigurační“ konflikty, když autonomové kritizovali ostatní squatterry za to, že bojují jen za své svobodné prostory, nikoli proti systému (Pruijt, 2013, s. 20–25).

4.3.5 Shrnutí problematiky motivací squatterů

Je zřejmé, že motivací pro squatting je mnoho, přičemž některé z uvedených by bylo možné rozdělit ještě dále. Squatting v podobě vytváření sociálních center je toho asi nejlepším příkladem, vzhledem k obrovskému množství nejrůznějších aktivit a služeb, které může poskytovat. Ať už ale jakkoli squatting rozdělujeme a třídíme, je nutné pamatovat na to, že se jednotlivé motivace často výrazně prolínají. Motivace se také liší podle různých částí světa. Jak uvádí Ivan Prouza (2011, s. 14), pokud motivace zobecníme do dvou základních skupin, squatting z nouze je fenomén spíše charakteristický pro méně vyspělé oblasti světa (Afrika, Jižní Amerika), zatímco aktivistický squatting je častěji přítomen v relativně stabilních a vyspělých státech, kde je vyšší životní standard a zároveň vláda i společnost umožňují takovéto projevy (typicky Evropa a Severní Amerika). Existují ovšem rozdíly i na lokální úrovni. Podle informací z přednášky Arnošta Nováka (2017) a sborníku textů *Experimentální sokolík* (2005, s. 7) se v případě České republiky dá hovořit o všech zmíněných typech squattingu (alespoň v minulosti). Ovšem co se týká kvantity, v ČR squatting zdaleka není rozšířen v takové míře, jako tomu bylo a je v některých jiných zemích západní Evropy (Nizozemí, Velká Británie, Německo, Francie, Dánsko, Španělsko, atd.). Současné Autonomní sociální centrum Klinika lze asi nejlépe zařadit do kategorie

podnikatelského squattingu (podle typologie Pruijta), podrobnějšímu výzkumu je ale podrobeno v praktické části této práce.

4.4 Historie squattingu

Do České republiky se squatting dostal ze západu v devadesátých letech 20. století. Do té doby v českém (respektive československém) prostředí nepanovaly podmínky vhodné pro jeho rozšíření. Důvodem byl komunistický režim,²⁰ který nezanechával lidi bez domova a zároveň prázdné chátrající budovy v takové míře, jak tomu následovalo po jeho pádu (Růžička, 2006, s. 19).

Ve světovém měřítku má squatting mnohem hlubší kořeny. Již v polovině 17. století působili v Anglii tzv. diggers („kopáči“), anglické protestantské hnutí, jehož členové se ostře vymezovali proti soukromému vlastnictví. Jejich zakladatel a vůdce Gerrard Winstanley vyzýval k „vykopání“ třetího stavu, který v té době v Anglii vlastnil většinu půdy (Pipes, 2008, s. 51). Toto hnutí, které sestávalo zejména z dělníků, bývalých vojáků nebo lidí bez práce, obsadilo v roce 1649 Vrch Svatého Jiří a založilo zde vlastní farmu. Jeho příslušníci obsazovali a obdělávali další pole, která ležela ladem (Tomek, 1999, s. 40). Diggers podporovali svobodný, soběstačný, komunitní způsob života, byli proti zadržování soukromého majetku velkými farmáři a majiteli půdy.

Za další předchůdce squattingu jsou považováni lidé, kteří v 19. století zakládali farmy na neobydleném území Severní Ameriky, v době bojů mezi Severem a Jihem (Růžička, 2006, s. 18). Zdá se, že zde se také poprvé objevil termín squatter, který označoval kolonizátory, kteří se usazovali na území Západu bez právního titulu (Experimentální sokolík, 2005, s. 23).

Squatting ve smyslu obsazování prázdných bytů a domů vznikl a rozšířil se až po druhé světové válce, kdy šlo o sociálně motivovanou reakci na bytovou krizi. Jednalo se převážně o vojáky, kteří se vraceli z války a rodiny, které přišli o své domy a neměli kde bydlet. Typický příklad, kde se v té době squatting rozmohl ve velkém je Velká Británie. Skupiny lidí napříč zemí obsazovali a squatovali prázdné vojenské prostory, opuštěné hotely a celé bloky prázdných luxusních bytových domů (UCL, 2016). Situace se časem stabilizovala a tento „squatting z nouze“ spolu s krizí postupně mizel.

²⁰ Nutno dodat, že většina squatterů, ač mají blízko k socialistickým myšlenkám, s komunistickým systémem nesouhlasí, zejména pro jeho autoritářské tendence. Vyjádřil se tak kupříkladu Ondřej Slačálek, redaktor anarchistického časopisu *A-kontra* v rozhovoru s Vlastimilem Růžičkou (2006, s. 158-165).

Velký rozmach pak potkal squatting v době hippies. Toto hnutí vzniklo v šedesátých letech 19. století v San Franciscu. Hnutí zavrhovalo ekonomický blahobyt, konformitu, oficiální kulturu a morálku, hlásalo mír, lásku a svobodu. Šlo o revoltu proti přeorganizované a přetechnizované společnosti kolektivním životem (Růžička, 2006, s. 18). V té době začaly vznikat nové alternativně-kulturní proudy, které hrály (a stále hrají) ve squattingu důležitou roli.

Jisté oživení squattingu nastalo v sedmdesátých letech díky angažujícím se anarchistům a příslušníkům nové levice.²¹ Squatting tehdy dostal politický náboj. Začalo docházet k liberalizaci a v některých případech (Velká Británie, Nizozemí) dokonce k dekriminálnímu squattingu. Byly přijímány nové zákony, které squatting v určitých případech ospravedlňovaly. Postupně vznikalo množství squatů napříč západní Evropou. Jedním z nejslavnějších případů je dánská Christiania. Tento bývalý vojenský komplex v Kodani byl zasquatován v roce 1971 příslušníky hippies a tvoří jakousi autonomní enklávu, kterou dodnes obývají stovky příznivců nejrůznějších alternativních kultur (Novák, 2017). Více v kapitole 4.5 – Přehled nejvýznamnějších squatů.

V devadesátých letech pak vzniklo anarchoautonomní²² hnutí, které spojuje nejen anarchisty, ale také ekology, přívržence nové levice, bojovníky za práva zvířat, feministky, antifašisty a další (Růžička, 2006, s. 18). Právě squatting je jeden z prvků, který anarchoautonomy spojuje dodnes.

Jakými předchůdci squattingu v České republice byly aktivity organizace Černá ruka spisovatelů Haška a Sauera. Ta se údajně zabývala vyhledáváním prázdných, neobydlených prostor, s nimiž majitelé spekulovali. Stoupenci organizace je obsazovali a předávali dělnickým rodinám (Růžička, 2006, s. 19). Prvním skutečným squatterským počinem na našem území byl ale až Dům u divého muže v Praze na počátku devadesátých let minulého století. Jednalo se o živé alternativní kulturní centrum využívané Linhartovou nadací, mj. také veterány československé undergroundové scény. Projekt byl podporován také soudobými anarchisty. Tento squat fungoval asi měsíc, poté byl vyklizen. Šlo o první

²¹ Politické hnutí, které vzniklo na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století. Jedná se o poměrně diverzní myšlenkový směr levicového zaměření, ve kterém se mísí ideje socialismu, multikulturalismu, humanismu, pacifismu, genderové rovnosti, environmentalismu atd. (Encyclopædia Britannica, 2016).

²² Označení „autonomové“ se začalo používat v osmdesátých letech 20. století v Německu. Hlavní myšlenkou tohoto hnutí je vytváření samosprávných skupin a zón ve společnosti a pokus o narušení homogenity majoritní společnosti. U nás se o automech mluví jako o alternativní mládeži, která se považuje za anarchisty, ovšem anarchie je pro ně spíše určitým životním stylem, nežli politickým názorem. Odmítají se řadit k pravici nebo levici, představují mimosystémovou opozici (Fiala a kol., 1998, s. 173).

střet mezi polistopadovou politickou mocí a alternativní občanskokulturní iniciativou (Růžička, 2006, s. 19). Následovalo období, kdy se squatting v České republice skutečně rozmohl. V letech 1990–1998 zde došlo k asi třiceti pokusům o nelegální obsazení dlouhodobě nevyužívaných objektů, a to ze strany aktivistů anarchoautonomního či alternativního hnutí. Ve většině případů šlo o nemovitosti ve vlastnictví obcí. Toto období Růžička označuje jako „zlatý věk squattingu“ v ČR, nikdy předtím a ani poté zde squatting takovou intenzitu nezažil. Došlo ke dvanácti případům obsazení v Praze, pěti v Brně, šesti ve východních Čechách a čtyřem dalším případům jinde v republice. Ve většině případů se podařilo státním orgánům bez většího odporu po krátké době squaty zlikvidovat, byly ovšem i výjimky (Růžička, 2006, s. 19, 100–101). Oproti aktivitě v zahraničí (zejména v západní Evropě) se ale stále jedná o nízká čísla. Některé z nejvýznamnějších squatů jsou podrobněji představeny v kapitole 4.5.

V průběhu první dekády tohoto století pak začal squatting postupně slábnout, objevovalo se stále méně obsazených objektů. V září roku 2009 došlo k razii na squatterry, kteří obsadili dům na Albertově v Praze. Bylo zatčeno asi sto lidí, čtyřadvacet policie zadržela (Česká televize, 2009). Po tomto incidentu přistupuje policie v České republice ke squattingu s minimální tolerancí. Podmínky se zpříšňují i v zahraničí, liberální zákony jsou opět upravovány v neprospěch squatterů (Nizozemí v r. 2010, Velká Británie v r. 2012) (Novák, 2017). V České republice v současnosti stabilně funguje jeden squat, Autonomní sociální centrum Klinika na pražském Žižkově.

4.5 Přehled významných squatů

V této kapitole je stručně představeno několik nejvýznamnějších squatů, chronologicky nejdříve světové, poté squaty v českém prostředí. Kapitola má pouze ilustrativní funkci, squatů existovaly (a existují) jen v Evropě tisíce. Zde jsou vybrány squaty, které byly (popř. jsou) něčím výjimečné či důležité.

4.5.1 Světové squaty

Nieuwmarkt (Amsterdam)

Tento squatterský počín v centru Amsterdamu vznikl na začátku sedmdesátých let 20. století (Pruijt, 2013, s. 16). Skupina asi tří set lidí obsadila několik historických budov, které čekala demolice z důvodu plánované výstavby podzemní dráhy. Na místě historických domů měly být později vystaveny kanceláře a hotel. Městský úřad nechal

squattery vystěhovat za účasti ozbrojené policie, tanků a vodních děl. Tato násilná policejní akce byla odsouzena veřejností a úřady byly nakonec nuceny upustit od plánované výstavby (Růžička, 2006, s. 202).

Freetown Christiania (Kodaň)

Kodaňská čtvrť Christiania byla založena v 17. století dánským králem Christianem IV. Do roku 1971 sloužila jako vojenská základna, když ji poté chtěl stát nechat zbourat, obsadilo oblast více než 200 mladých lidí (sympatizantů hnutí hippies). Vzniknul jakýsi „stát ve státě,“ kodaňská enkláva, kterou její obyvatelé pojmenovali „Svobodné město Christiania“. V roce 1973 dánská vláda poprvé uznala Christianii jako sociální experiment, udělila jí jakýsi status autonomní oblasti, a to na dobu tří let, než bude vyhlášen konkurz na využití prostoru. Ve squatterské oblasti ovšem vznikala celá řada užitečných kulturních aktivit a projektů. Při pozdějších pokusech o vystěhování Christiania vždy získala dostatečnou podpory veřejnosti, aby přetrvala. Autonomní oblast si vytvořila vlastní zákony, které například zakazují zbraně, projevy násilí, tvrdé drogy apod (Růžička, 2006, s. 203). Čtvrť má i vlastní organizaci, je rozdělena na čtrnáct samosprávních jednotek různých velikostí (s rozsahem 10–80 obyvatel). Platí zde principy přímé demokracie (Čechová, 2010, s. 59). Přes mnoho sporů se státem Christiania vydržela, dodnes funguje a pořádá obrovské množství kulturních aktivit (Mazínová, 2016, s. 31).

ABC No Rio (New York)

Tento squat vznikl v newyorské čtvrti Lower East Side v roce 1980. Projekt vzniknul pokusem politicky angažovaných umělců o obsazení původně jiné budovy poblíž ABC. Aktivisté zde svou činnost zahájili výstavou s tematikou bytové politiky. Město výstavu ihned po otevření uzavřelo, ale dohodlo se se squattery na přidělení náhradního prostoru budovy v sousedství. ABC No Rio funguje jako komunitní centrum pro umění a aktivismus dodnes. K dispozici je zde počítačové centrum, knihovna, fotografická komora, tiskárna, vaří se tu vegetariánské jídlo, které je poskytováno také bezdomovcům. Toto kulturně-politické centrum má široký záběr, slouží také jako zázemí pro různé workshopy, pořádá benefiční akce a setkání alternativně smýšlejících lidí (Růžička, 2006, s. 202–203).

Tacheles (Berlín)

Po pádu berlínské zdi v roce 1989 byl skupinou umělců obsazen a obydlen bývalý obchodní dům ve východním Berlíně. Umělci budovu vlastními silami rekonstruovali se záměrem vytvořit prostor k realizaci své umělecké tvorby a dalších činností. Ze začátku měl squat problémy s vedením města, v roce 1990 byla plánována demolice. Spor

squatterů s městem se ale podařilo urovnat, squat byl legalizován a radnice poskytla squatterům až milion německých marek na podporu jejich projektu. V bývalém obchodním domě tak vznikla galerie, divadlo, hudební kavárna a několik pater bylo přeměněno na ateliéry. Průběhem času se Tacheles stal mezinárodním kulturním centrem, kde žili lidé z celého světa. Squat získával finance z provozování komerčních projektů, jako byl např. Café-bar Zapa. Teprve v roce 2012 byl squat po své více než dvacetileté existenci uzavřen (Mazínová, 2016, s. 29).

4.5.2 Squaty v České republice

Ladronka (1993–2000)

Tento památkově chráněný statek v Praze 6 obsadili v roce 1993 aktivisté Anarchistické federace z okruhu časopisu *Autonomie*. Cílem bylo squat legalizovat a vybudovat zde autonomní, kulturně-sociální centrum. Objekt byl ve vlastnictví Magistrátu hl. m. Prahy a byl již delší dobu opuštěn. V prvních dvou letech čelil objekt několika pokusům o vyklizení. Díky podpoře domácí anarchoautonomní scény, zahraničních příznivců, občanských iniciativ i solidaritě lidí ze sousedství se podařilo objekt uhájit. Squatterům z Ladronky se skutečně podařilo vytvořit jakési kulturně-sociální středisko, kde vznikla kavárna, infoshop, bylo zde uspořádáno několik set kulturně-vzdělávacích akcí (koncerty, divadelní představení, výstavy, přednášky, diskusní setkání) (Obsad' a žij!, 2005, s. 27–28). Přesto se ale přes veškerou snahu squatterům projekt nepodařilo legalizovat a v roce 2000 byl objekt vyklizen za účasti městské policie a dvou pražských radních. Důvodem byla petice s podpisy asi sta místních obyvatel, kterým vadil hluk z koncertů a nepořádek v okolí statku (Čechová, 2010, s. 57–58). V současnosti je statek zrekonstruován a využíván jako restaurace s vinným sklípkem a bowlingovou dráhou a nabízí služby pro outdoorové aktivity (Ladronka s.r.o., 2017). Squat Ladronka je jediný případ v České republice, kde došlo po jeho vyklizení ke slibované rekonstrukci (Novák, 2017).

Milada (1998–2009)

Vila Milada u vysokoškolských kolejí v pražské Troji byla obsazena squatterry v roce 1998. Vzniklo tak další aktivní autonomní centrum. Ihned po obsazení uzavřeli squatteři se zástupcem Ústavu pro výzkum informací (vlastníkem objektu) ústní dohodu, která umožňovala squatterům pobyt ve vile s podmínkou, že se nebudou dopouštět kriminální činnosti (Růžička, 2006, s. 180). V sedmdesátých letech 20. století byla

naplánována demolice vily kvůli výstavbě vysokoškolských kolejí. Nebyl ovšem realizován celý plán a došlo k tomu, že vila Milada byla vymazána z katastru nemovitostí, přestože nebyla zbourána. Oficiálně tím pádem přestala existovat. Proto také mohla fungovat tak dlouho. Squatteréři se po celou dobu snažili squat legalizovat, přesto docházelo k pokusům squat vystěhovat. Známa je situace z října roku 1998, kdy byl squat „obléhán“ soukromou bezpečnostní agenturou a policií. Skupina aktivistů se tehdy zabarikádovala na střeše vily, kde několik dní kladla pasivní odpor. Dva muži byli tři dny v zimě bez jídla a vody, přesto vytrvávali. V okolí budovy se krom policie a příslušníků agentury shromáždily také desítky aktivistů anarchoautonomní scény, které obránce podporovali. Když už se čekalo, že nemůžou déle vydržet, podařilo se jednomu z aktivistů slanit z 8. patra budovy kolejí na střechu vily a přinést obráncům spacáky, jídlo a pití. Krátce poté ředitel Ústavu pro výzkum informací bezpečnostní agenturu odvolal a Milada byla znovu obsazena squatterey. Squat Milada byl od počátku budován jako autonomní, kulturně sociální centrum, nešlo pouze o alternativní místo pro bydlení. Za dlouhou dobu jeho existence se v něm konala velké množství akcí, například divadelní představení, různé výstavy, koncerty, projekce, předčítání, přednášky. Milada byla také místem setkávání různě smýšlejících lidí (často příslušníků anarchistického hnutí), místem pomoci lidem v nouzi, probíhalo zde vaření pro bezdomovce. V roce 2009 byla vila nečekaně vyklizena soukromou bezpečnostní agenturou za asistence policie. Důvodem byl nepořádek a hluk, na které si stěžovali lidé z okolí (včetně vysokoškolských studentů na kolejích), podobně jako tomu bylo v případě Ladronky (Čechová, 2010, s. 54–56). Růžička (2006, s. 7) v úvodu své knihy uvádí výpověď squatterů, kteří na Miladě působili: *„Nejsme žádná sekta, jak by si někdo mohl po proprání hlavy televizními braky představovat. Každému je dopřáno maximální soukromí. Je úžasné vidět fungující společenství nebo se účastnit společné večere, ke které se scházejí obyvatelé celého domu v dnešním navzájem se odcizujícím světě. Každý squatt je něčím specifický, v každém fungují nějaké společné vztahy, přesto se dá říci, že cíleným obsazováním domů vzniká okruh lidí, dá se říci hnutí, kde funguje v plné míře princip solidarity. Boj o jeden squatt je zároveň bojem o osud všech ostatních. Lhostejnost tu nepřichází v úvahu...“* Vila Milada je zapečetěna a dodnes chátrá.

Cibulka (2012–2015)

Dalším squatterským počinem byla usedlost Cibulka v Praze v Košířích, která byla již více než dvacet let opuštěná a chátrala. Majitel objektu chtěl usedlost přestavět na hotel,

ale jeho plány nebyly památkáři nikdy schváleny. Objekt byl již v minulosti několikrát squattery obsazen a po krátké době vyklizen. V roce 2012 se squatterům ve spolupráci s iniciativou „Oživte si barák“ podařilo s majitelem společnosti Cibulka a.s., dohodnout na užívání objektu squattery. Cibulka pravidelně pořádala různé kulturní akce (divadla, koncerty, výstavy, workshopy a další). Po vypršení smlouvy (31.3.2015) chtěl majitel, aby squatteři objekt opustili z důvodu plánované rekonstrukce pro vznik seniorského centra. Squatteři tak neučinili a 6. května došlo k násilnému vyklizení Cibulky policisty. Objekt však rekonstrukci nepodstoupil a nadále chátrá (Mazínová, 2016, s. 37–38).

5 Praktická část práce

V této části je popsán průběh terénního výzkumu a jsou zde představeni jednotliví informátoři. Dále se práce věnuje squatu Autonomní sociální centrum Klinika, na kterém výzkum probíhal a v posledku jsou objasněny aktivity a motivace squatterů.

5.1 Terénní výzkum

Na počátku terénního výzkumu formuloval autor výzkumnou otázku, a sice: *Jaké motivace vedou jedince ke specifické formě bydlení a životního stylu v podobě squattingu?* Tato otázka sestává ze čtyř výzkumných podotázek:

Co jedince ke squatu přivedlo?

Jak se jedinec angažuje ve squatterských aktivitách?

Jaké jsou ideologické názory jedince?

Co jedinci squatting přináší?

Významnou součástí terénního výzkumu byly polostrukturované rozhovory, pro něž byla definována témata vycházející z výzkumné otázky a podotázek. Rozhovory se vždy ubíraly směrem, který určovala tato témata, zároveň ale dával tazatel informátorům prostor pro rozvedení či doplnění otázek, případně pro odbočení k vlastnímu tématu, které pro tazatele bylo důležité a s problematikou souviselo. V průběhu práce v terénu docházelo k úpravám témat podle potřeby výzkumu. Základními tématy byly:

příčiny prvotního vstupu do squatterské komunity,
angažovanost ve squatterských aktivitách,
motivy pro sympatizování se squattingem,
intenzita a doba angažování se v aktivitách se squattingem spojených,
politické přesvědčení jedince,
princip vlastnictví a legislativa v ČR,
přínos squattingu pro společnost i squatterskou komunitu samotnou,
pozitiva a negativa squattingu,
stereotypizace a veřejné mínění,
obměňování členů squatterské komunity,

Pro výzkum byly vedeny rozhovory se čtrnácti informátory. Doba trvání každého interview se pohybovala okolo jedné hodiny. Výzkum probíhal v souladu s *Etickým*

kodexem České asociace pro sociální antropologii, diplomová práce respektuje zákon č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů.

Výběr informátorů probíhal pomocí techniky sněhové koule.²³ Původním informátorem byla osoba známá autoru práce, která se na squatu Autonomní sociální centrum Klinika podílela při pravidelné aktivitě „Lidová kuchyně“ (podrobněji níže). Skrze tuto osobu, která z počátku plnila roli gatekeepera a dávala ostatním členům squatterské komunity určitou záruku za výzkumníka, se autor postupně seznámil s dalšími informátory. K „nabalování“ dalších informátorů docházelo do té doby, než výzkumník usoudil, že téma práce je teoreticky saturováno a další rozhovory by již nepřinesly nové relevantní informace.

Nedílnou součástí terénního výzkumu byla také technika zúčastněného pozorování. Výzkumník se zapojil nejprve do aktivity „Lidová kuchyně,“ kam opakovaně docházel. Dále se účastnil „dumpster divingu“ (vysvětleno níže), dvou demonstrací, pléna Kliniky, několika přednášek, besed, promítání (včetně vlastní projekce autorského dokumentárního filmu 4000 mil ke štěstí), koncertů a dalších událostí. Vedle polostrukturovaných rozhovorů došlo při návštěvách squatu k mnoha neformálním diskusím a k pozorování prostředí. Po dobu výzkumu si autor práce vedl terénní deník, kam zanašel veškerá nasbíraná data.

Výzkumník musel mít na paměti, že je v roli nezávislého pozorovatele zvenčí. Bylo důležité se neztotožňovat se skutečnými členy squatterské komunity, přesto se však snažit do zkoumané skupiny do určité míry začlenit. Klíčový byl v průběhu výzkumu hodnotící pohled výzkumníka, který se snažil zohledňovat názory a přístupy squatterů, nikoli na problematiku nahlížet pouze z pohledu vlastního – cizího. Alfred Schutz ve studii *Stranger* (1962) nabízí hluboký vhled do procesů, jimiž prochází cizinec – člověk, který se musí zařadit do skupiny s kulturou, která není jeho vlastní. Takovým cizincem je podle Schutze také sociolog v převážné většině své profesionální práce. I když sociolog studuje příslušníky svého vlastního národa, budou se od něho lišit vzděláním, sociální třídou, souhrnem zkušeností, rozdílnou generační historií. Systém sdílených významů studované skupiny, tedy její kultura, bude jiná. Sociolog je nezaujatým pozorovatelem, nemá onen zvláštní typ znalosti, kterou má jen skutečný člen zkoumané společnosti. Člen dané

²³ Technika sněhové koule spočívá ve výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny. Postupně se další osoby v řetězci rozhovorů „nabalují“ jako sněhová koule (Disman, 2008, s. 114).

společnosti potřebuje jen znalost relevantních elementů. Přestože je systém jeho znalostí inkoherentní, postrádá jasnost a konzistentnost, má člen značnou pravděpodobnost, že bude společnosti rozumět a že mu bude rozuměno. Každý člen vyrůstající uvnitř skupiny přijímá od svého okolí hotová schémata kulturních vzorců. Pro cizince ovšem ona šance, že bude skupině rozumět a že bude rozumět ona jemu, není zaručena. Dle Schutze se cizinec musí stát součástí světa, který je třeba ovládat akcí (používá metaforu diváka, který se musí stát hercem v dramatu). Je důležité mít na paměti, že cizinec může přinejlepším sdílet se skupinou, do které vstupuje, její přítomnost a budoucnost, nikoli však její minulost. V zásadě se jedná o oproštění se od etnocentrismu, aby nedocházelo k chybným interpretacím dat (racionální analýza vůbec nemusí nahradit spontánní porozumění, které je dáno každému členu zkoumané skupiny) (Disman, 2008, s. 324–328).

Komunita squatterů je dosti uzavřenou sociální skupinou. Přestože squat, na kterém výzkum probíhal, se prezentuje (a do velké míry tomu tak je) jako nezávislé sociální centrum otevřené veřejnosti, nebylo provádění terénního výzkumu jednoduché (squat se např. po většinu času, kdy neprobíhá nějaká veřejná akce, zamyká). Důvodem je fakt, že při squattingu dochází k porušování zákona a navíc někteří squatteři vyznávají anarchistické názory, které jsou policií ČR považovány za extremistické. Tudíž jsou příslušníci této komunity často velice opatrní, zejména vůči osobám, které neznají. V první fázi autor práce musel požádat kolektiv squatu o svolení výzkum na ASC Klinika provádět. Skrze průvodce si výzkumník sjednal schůzku s tzv. užším kolektivem (členové squatterské komunity, kteří společně budovu spravují a přijímají rozhodnutí). Byl přizván na tzv. plénum (shromáždění členů užšího kolektivu konané každý týden, na kterém se rozhoduje o věcech za principu přímé demokracie). Poté, co badatel přednesl svůj záměr, proběhla diskuse a bylo možné si jej obhájit. Autor práce nastínil svůj záměr ve dvou částech. První částí byl terénní výzkum založený na rozhovorech a pozorování. Druhou pak byl úmysl zaznamenávání videa pro účel dokumentárního filmu. Následně proběhlo hlasování (užšího) kolektivu. V první části rozhodlo plénum kladně s tím, že se mohou na squatu libovolně pohybovat (v jeho veřejných částech) a provádět individuálně rozhovory s těmi, kdo budou souhlasit. Ve věci druhé bylo rozhodnutí zamítavé, protože jedno z nepsaných pravidel, které se na squatu dodržuje, je zákaz zaznamenávání videa (slovy squatterů „z bezpečnostních důvodů“). Výzkumník se proto musel při zaznamenávání videa omezit pouze na některé rozhovory (v případech, kdy s tím informátoři souhlasili) a na videozáběry mimo ASC Klinika. Autor navíc nezískal souhlas squatterů s publikováním

filmu. Získat důvěru zkoumané skupiny trvalo v některých případech i měsíce. Mnoho oslovených squatterů rozhovor odmítlo poskytnout. V některých fázích bylo velmi komplikované dohodnout se s potenciálními informátory na rozhovorech, zejména v létě 2017 – v období, kdy squat čekal na rozhodnutí soudu o právu squatterů na Klinice zůstat. Nakonec se podařilo nasbírat potřebné množství rozhovorů.

Pro vyhodnocení výzkumu došlo ke kvalitativní analýze dat. Vyhodnocování rozhovorů začalo probíhat již v průběhu pohybu v terénu. První fází byla transkripce pořizovaných rozhovorů, poté byly texty podrobeny kódování. Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem (Lojdrová, 2014). Dále bylo využito strategie konstantní komparace²⁴ a analytické indukce.²⁵ Při interpretaci dat byla vynaložena maximální snaha, aby nedošlo k jejich zkreslení.

5.1.1 Biogramy informátorů

Biogramy jsou uvedeny chronologicky v pořadí, v jakém byly pořizeny. Pro zachování anonymity byla jména informátorů změněna. Rozsah uvedených informací o jednotlivých dotazovaných závisí na jejich ochotě osobní informace poskytnout. Vzhledem k tomu, že dotazovaní jedinci se někdy pohybují na hraně zákona, může být v některých případech rozsah osobních informací omezený. Audio-nahrávky a přepisy rozhovorů jsou uchovány v archivu autora práce.

Rajni

8.3.2017, domov informátorky (byt), Praha

"Člověk musí být v první řadě dobře najezen, člověk nemůže začít dělat nic, dokud nemá jídlo v žaludku."

Informátorka Rajni je studentka VŠ ve věku 23 let. Ve výzkumu sehrála roli průvodkyně, výzkumníka poprvé zavedla na squat a seznámila ho s dalšími členy zkoumané skupiny. Její úloha v rámci squatterské komunity je především zastávat jednu z pravidelných aktivit na squatu – lidovou kuchyni. To obnáší každotýdenní přípravu veganského jídla pro všechny, kteří se chtějí přijít najíst. Sama informátorka je veganka, stejně jako většina lidí, kteří se na squatu pohybují. Poplatek strážníků je dobrovolný. Je

²⁴ Neustálé porovnávání, hledání podobností a rozdílů, a to na všech rovinách práce s daty. V porovnávání je nutné zahrnout jevy blízké a lze zahrnout také jevy vzdálené (Lojdrová, 2014).

²⁵ Analytická indukce začíná hrubou definicí výzkumné otázky, pokračuje hledáním hypotetického vysvětlení a prověřováním hypotézy na jednotlivých případech (Lojdrová, 2014).

častou praxí, že se přijdou najíst také lidé bez domova. Nedílnou součástí této aktivity je tzv. „dumpster diving,“ čili shánění surovin formou vybírání kontejnerů u potravinových obchodních řetězců, jenž vyhazují velké množství jídla, které je fakticky v pořádku. Náklady vaření jsou tím pádem minimalizovány, přesto je třeba počítat s náklady na dopravu a na případné dokupování surovin. V době konání rozhovoru byla Rajni v pozici organizátorky této aktivity, měla tedy lidovou kuchyni na starost. Součástí squatterské komunity je devět měsíců a aktivitám se squattingem spojeným se věnuje odhadem 6–10 hodin týdně. Squatting je pro informátorku dávání nového života opuštěným domům. Je podle ní důležitý, protože dává společnosti morální otázku a nutí ji ujasnit si hranici zodpovědnosti. Jak sama informátorka říká, pochází z dobrých poměrů a v životě měla velké štěstí. Cítí povinnost něco vracet světu zpět a je to pro ni zásadní.

Pavel

23.3.2017, Čítárna Unijazz, Jindřišská

„Země je nás všech a patří nám všem, protože jsme se tady všichni narodili a jsme všichni úplně stejní. V tomhleto mám rád část písničky Pussy Riot, která říká: ..vagina is where you are really from.“

Informátor Pavel je 15 let starý a v době konání rozhovoru studuje na gymnáziu. Squatting je pro něj způsob využívání něčeho, co nikdo jiný využívat nechce. Je to dle jeho slov také alternativa a boj proti finančním a komerčním zájmům, které ovládají současný svět. Poprvé na Klinice byl Pavel na punkovém koncertu, nikoho tam příliš neznal, jeho okolí a spolužáci byli tehdy ohledně squattingu prý velice skeptičtí. Informátora to proto zajímalo. *"Byl jsem tam deset minut a sice jsem se tam jako bál, na jednu stranu, ale na druhou stranu jsem věděl, že to místo miluju."* Dříve o klinice věděl a názorově s ní sympatizoval. Nyní na squatu navštěvuje přednášky, koncerty a chodí pomáhat na lidovou kuchyni včetně dumpster divingu. Informátor je toho názoru, že bychom všichni měli dělat věci, kterými bezprostředně neomezujeme ostatní. To je také důvod, proč nejí maso. Veganství je podle něj se squattingem spojeno. Lidé pohybující se v těchto kruzích dle Pavla žijí tak, aby neomezovali ostatní – ani zvířata. Je prý špatné, když se lidé povyšují nad Boha a přírodu.

Agáta

23.3.2017, Čítárna Unijazz, Jindřišská

"Byla to prostě totální láska na první pohled, tohleto je prostě věc, kterou potřebuju."

Agátě je 16 let a studuje na střední umělecké škole. Je veganka. Narodila se dle svých slov do aktivistické rodiny, rodiče jsou zakladateli hnutí duha, angažovali se ve Straně zelených. Již od dětství se znala s lidmi z nynějšího užšího kolektivu Kliniky (přes staršího bratra). Když byla ve třinácti letech poprvé na Klinice, byla prý absolutně exaltovaná. Na squatu poté občas pomáhala s údržbou a účastnila se událostí. Později na Klinice několik dní bydlela, bylo to dle Agáty spontánní řešení, když měla psychické problémy a neměla kam jít. Na Klinice jí prý pomohli. Momentálně zastává na squatu spíše pasivní roli, občasně navštěvuje koncerty, přednášky, výstavy atd. Přesto se ale považuje za členku kolektivu. Squatting je pro Agátu především spousta setkání s lidmi, což je pro ni hodně důležité. Hlavní smysl squattingu vidí informátorka v pomoci lidem v hmotné nouzi, kteří to opravdu potřebují. Nevidí žádný důvod, proč nevyužít prázdnou chátrající budovu, když je ta možnost. Peníze jsou pro informátorku relativní pojem, moc pro ni prý neznamenaají.

Matěj

26.3.2017, bývalý squat Cibulka

„Je potřeba pomoci squattingu vysvětlvat lidem, co jak funguje a měnit společnost k dobrému.. děje se to a je potřeba to dělat ještě víc.“

Matěj je 19 let starý a má čerstvě dokončené středoškolské vzdělání, v době konání rozhovoru je zaměstnaný. Jeho matka je zaměstnána v humanitární organizaci Člověk v tísni. Informátora ke zkušenosti se squattingem přivedlo cestování, během měsíce (v roce 2016) navštívil šest squatů v Nizozemí, kde se také zapojil do jejich aktivit. Na Klinice se angažuje zhruba od začátku roku 2017, a to v lidové kuchyni, občas nosí věci do freeshopu (viz níže), pomáhá s úklidem, navštěvuje přednášky a koncerty. Je vegan. Politicky by se zařadil jako ekoanarchista (sympatizuje s myšlenkami jako boj proti státní moci, kritika autorit, zrušení hierarchie ve společnosti, radikální změna systému v ekologicky přívětivější systém). Squatting pro Matěje znamená využívání prázdných, chátrajících budov k bydlení a pořádání akcí. Zkušenost s tímto fenoménem informátorovi zcela změnila pohled na společnost, problém sociálního bydlení a také na anarchismus. Squattingem by se měl dle informátora dům oživit a otevřít i pro ostatní lidi.

Jáchym

4.4.2017, kavárna mamacoffee (náměstí Jiřího z Poděbrad)

„Anarchismus je pro tu přímou demokracii, volíme sami, volíme 365 dní v roce, volíme i mimo volby.“

Informátor Jáchym je 28 let starý, má vysokoškolské vzdělání a nyní pracuje. Ke squattingu se dostal přes Kliniku. Již dříve se podílel na některých aktivistických akcích, o squattingu věděl dlouho před zasquatování Kliniky. Informátor měl i zkušenosti se squattingem v zahraničí z pohledu návštěvníka. Nebyl ovšem dle svých slov přímo napojený na squatterskou scénu (měl tam pouze známé) a až Kliniky ho oslovila a „...strhla tou šíří těch lidí, který byla schopna spojit a tím úspěchem.“ Na squatu Jáchym nebydlí (nevidí to jako hlavní cíl), je ale členem užšího kolektivu Kliniky. Je pro něj důležité společné vytváření prostoru sociálního centra ve městě. Smysl takového centra je osquatovat objekt a nabídnout ho nějakému hnutí, komunitě lidí, která může přijít a prostor naplnit. Informátor se na Klinice zapojuje (jako každý člen) do záležitostí provozního typu – úklidu, spravování baru, organizování akcí. Dále se účastní politických vyjednávání, psaní textů, spravuje internetové stránky, sociální sítě. Motivace pro squatování jsou pro Jáchyma jednoznačně politické. Pokud jde o otázku politického přesvědčení, informátor se považuje za následovatele radikální neautoritářské levice a vychází z tradice anarchismu, komunismu a socialismu. Důležité je ale dle jeho slov reagovat na aktuální požadavky společnosti a najít do svojí pozice ty správné a funkční nástroje ze zmíněných politických principů.

Martina

19.4.2017, Autonomní sociální centrum Kliniky

„...nejdůležitější věci na squattingu jsou zkurvená zima a špinavý nádobí. [smích].“

Informátorka Martina je 27 let stará a squattingem se zabývá zhruba rok a půl. Dostala se k němu tak, že začala chodit na Kliniky na jazykový kurz, konkrétně romštinu. Spřátelila se s lidmi z kolektivu, začala s nimi prohlubovat vztahy a zjistila, že jí tato skupina lidí velmi vyhovuje. Se squatterky se prý názorově shodne a je jí příjemné na Klinice přebývat. Za nějaký čas se na squat přestěhovala a stala se členkou užšího kolektivu. Informátorka na squatu bydlí i v době konání rozhovoru. Přestěhovala se proto, aby se mohla do aktivit squatu intenzivně zapojovat (zjistila, že bez bydlení na squatu to pořádně nešlo). Dalším důvodem bydlení je to, že by informátorka musela podstatně víc pracovat, aby si vydělala na nájem, kdyby bydlela jinde. Názor na squatting měla

informátorka již dříve pozitivní. Už před dlouhou dobou se o squatting pasivně zajímala (přednášky, články, atd.). Martina se v rámci svých aktivit na ASC Klinika věnuje údržbě budovy, úklidu, mytí nádobí, provozu baru, zásobování. Krom toho se s dalšími squatterkami věnuje feministickému aktivismu (pořádání ideoplén). Zhruba tři měsíce před dobou konání rozhovoru opustila informátorka svou dosavadní pracovní činnost – výuku angličtiny – z důvodu, že už ji to nebavilo, nepřinášelo nic nového, chtěla změnu a také se mohla více věnovat squattingu. Od května má ale už sjednané nové zaměstnání v kavárně. Informátorka považuje squatting jako důležitou součást protestu proti momentálnímu stavu společnosti. Myšlenka squattingu se jí jeví obecně jako sympatická aktivita lidí, kteří potřebují sehnat prostor, který by pro ně jinak nebyl dostupný. Ať už je to bydlící squat pro lidi v těžké životní situaci nebo politický squat, který sdružuje lidi podobných názorů a poskytuje jim prostor, kde se mohou scházet a pracovat na svých projektech. Martině je nejbližší právě ta politická rovina, včetně vnitřní politiky squatu s principy odmítnutí hierarchie, sdílení a spolupráce. Kliniku vidí jako vhodné zázemí pro možnost se aktivizovat. Informátorka je také zastánkyní feminismu a rovnosti ve společnosti obecně. Za důležité považuje, že se squatteři neomezují na teoretizování a ideologie, ale snaží se dělat „*žitou politiku, politiku tady a teď, mezi námi.*“ Informátorka je veganka.

Zbyněk

21.4.2017, restaurace U Járy (Žižkov)

"...mám doma Manifest komunistický strany hned vedle Ústavy ČSSR a vedle spisů Václava Havla a vedle toho leží Mein Kampf."

Informátor je 23 let starý, má středoškolské vzdělání a je zaměstnán. Je veganem. Ke squattingu Zbyňka přivedla kauza vyklízení squatu Milada v roce 2009. Tehdy mu bylo pouhých patnáct let a dle svých slov byl pankáč a prožíval silnou pubertální revoltu. O squattingu tehdy moc nevěděl, po kauze s Miladou si ale začal informace zjišťovat a měl prý hned jasno, na jakou stranu se postavit. (*"...bylo mi patnáct, bydlel jsem v Neratovicích a fakt jsem hrozně chtěl tam bejt [smích]. Ale koukal jsem jenom na ty přenosy"*). Nečekal, že Milada s podporou, kterou měla, může být vyklizena. Když k tomu došlo, tak se to v něm zlomilo. Začal navštěvovat squatterské webové stránky, chodit na squatterské akce, zajímat se o anarchismus jako takový. Zjišťoval si informace o squattingu v západní Evropě, kde je mnohem rozšířenější než v České republice. Studoval politologickou literaturu ve velkém rozsahu, včetně směrů a názorů, se kterými nesouhlasí (dle informátora je důležité poznat problematiku i z druhé strany). Když začala fungovat

Klinika, nejdříve sledoval dění zpovzdálí, z médií. Poté se o squatting začal zajímat více a řekl si, že je šance se zajít podívat, jak to na Klinice v praxi vypadá. Začal na squat chodit jako sympatizant. Není součástí kolektivu, s lidmi se tam moc nezná. Pravidelně se ale účastní demonstrací, přednášek, besed a koncertů na Klinice. Dvakrát se zúčastnil maratonu autorského čtení z pozice autora. Zažil na Squatu dvě napjaté chvíle. Jednou, když squat čekal na potenciální vyklizení, které nakonec nepřišlo a podruhé, když byla nahlášena bomba a squat vyklízeli policisté. Skrze squatting se informátor dostal k tématu persekuce anarchistů (intenzivně sledoval kauzu fénix a další). Anarchismus podporuje, i když nesouhlasí s určitými jeho metodami. Vadí mu dělení lidí, totiž způsob, jakým se nová levice staví k liberálům. Zbyněk je antikapitalista a anarchokomunista. *"Moje vlajka je spíš černá než černorudá. Jde o to, že bych se dokázal smířit s kolonkou anarchokomunisty, se kterou koketuju už od těch patnácti, protože tehdy to bylo poprvý, co jsem si pučil Kropotkina a jeho Anarchistickou etiku."* Nejde o to udělat další krvavou revoluci, ale lidi vzdělávat, hlavně v sociální rovině. Tak aby byli schopni přijmout to, že jejich zodpovědnost nekončí u nich samých nebo jejich rodin. Klinika je pro informátora prostor seberealizace, sebezdokonalování, alternativy a hlavně protestu. Prostor ke vzdělávání a prostor pro lidi, kteří nemají kam jít. Rozměr bydlení tam podle něj není to hlavní. *„Ten barák byl prázdný a nikdo ho nechtěl. To, že ho teď chtěj, je vztekání se dítěte, kterému někdo vzal dudlík, kterej už rok necucalo."*

Diana

4.9.2017, Autonomní sociální centrum Klinika

„Klinika je úžasnej safespace, je to prostor, kam můžu přijít a lidi se se mnou bavěj normálně.“

Informátorka Diana je 36 let stará a je v těžké sociální situaci. Je nezaměstnaná a bez domova, přebývá v ubytovacím zařízení. Trpí transexualitou, je mužského pohlaví, cítí se ale jako žena (a tak i vystupuje). Transexualismus je poruchou sexuální identity, při níž se pohlavní ústrojí vyvinulo jedním směrem, zatímco mozková centra řídící sexuální pochody směrem druhým. Navenek se transexualismus projevuje přáním být opačným pohlavím. Informátorka na svůj vzhled velice dbá, je ve fázi, kdy se obléká jako žena a nosí vycpané poprsí. Diana je v procesu změny pohlaví z muže na ženu, navštěvuje sexuologa na pravidelných pohovorech a usiluje o chirurgický zákrok. Zároveň podstupuje hormonální léčbu. Celý proces přeměny pohlaví je prý velice zdlouhavý a není jistý úspěšný výsledek. Doporučení od sexuologa pro lékařskou komisi, která posuzuje, jestli

lze chirurgický zákrok provést, navíc nedostane každý. Operace je finančně velmi nákladná a aby byla hrazena pojišťovnou, pacient musí mít stanovenou příslušnou diagnózu. Kliniku navštěvuje Diana většinou při konání lidové kuchyně, a to jako strážník. Občas také přijde na nějakou přednášku či koncert. Informátorka velice chválí prostředí squatu a vyzdvihuje to, že se tam člověk může cítit komfortně. Připadá si, že je mezi lidmi, kteří jí rozumí.

Thomas

4.10.2017, domov informátora (vila na Vinohradech)

„Já si myslím, že je to extrémně zdravý pro ten barák, když hrozí konec. Pokaždý, když tam hrozil konec, tak ten barák hrozně ožil [úsměv].“

Thomasovi je 27 let a pochází z USA, v České republice žije od svých osmnácti let. Momentálně (v době provádění rozhovoru) usiluje o české občanství, takže ke squattingu přistupuje značně opatrněji, než by chtěl (není součástí kolektivu, drží si určitý odstup, bojí se potenciálních právních problémů). Informátor je veganem. Ke squattingu jako myšlence se dostal informátor tak, že se zajímal o tzv. svobodný software – projekt s cílem, že svobodný software a veškeré přidávané znalosti se budou volně sdílet a bude se zvyšovat rovnost po celém světě (předpoklad vyrovnání mezi technologicky vyspělejšími a zaostalejšími zeměmi – kopírování je jednoduché a nenákladné). Na Autonomní sociální centrum Klinika přišel proto, že viděl úbytek lidí zapojených v projektu svobodného softwaru a chtěl potkat lidi, kteří „ještě věří v nekomerčnost.“ Bylo to v létě 2016 a informátor dostal ze strany squatterů nabídku na výuku angličtiny, se kterou souhlasil a asi rok a půl na squatu vyučoval. Poté dle jeho slov opadl zájem a Thomas se začal angažovat na lidové kuchyni. Bydlet na squatu nikdy nezamýšlel, protože vlastní třípatrovou vilu na Vinohradech, kde bydlí jen s manželkou a budova je z velké části prázdná. Cíle informátora byly dle jeho slov vždy ideologické, odrazovaly ho naopak "hospodské aspekty" (někteří lidé tam prý baví jen komunitní aspekt a nemají žádné politické cíle). Pro Thomase je squatting hlavně o politice, ale není to prý úplně správné slovo – je tím myšleno úsilí o vytvoření způsobu produkce, který není destruktivní pro společnost a planetu Zemi. Cesta je dle dotazovaného v podpoře osobní produkce namísto té globální. Důležité je využívání zbytkových materiálů a zamezení plýtvání. Thomas by se nezařadil jako anarchista, protože dle svých slov nemá plán na to, jak by společnost mohla fungovat dobrým způsobem. Je ale zastáncem principu nenadřazenosti a nedonucování (např. průmysl v produkci masa, kde je velká nadřazenost lidí nad zvířaty či manažeři

v potravinových řetězcích a jejich chování k podřízeným pracovníkům). Informátor vypověděl, že se snaží žít svůj život tak, aby se on sám nechoval nadřizeně k ostatním lidem, a je přesvědčen, že kdyby se tak chovali všichni, tak je svět lepším místem.

Jonáš

19.10.2017, Autonomní sociální centrum Klinika

„Tady byla fakt možnost vyzkoušet ty vztahy založený na něčem jiným, než jsou prostě peníze.“

Jonáš je čtyřicetiletý muž, v době rozhovoru nezaměstnaný. Je součástí užšího kolektivu Kliniky, je vegan. Informátor byl zapojen v některých levicových kolektivech již od svých šestnácti let. Studoval sociální studia na Karlově univerzitě, studia ale přerušil kvůli squattingu. Zapojil do iniciativy druhý den po obsazení domu a nastěhoval se do squatu hned poté, co Klinika dostala smlouvu o užívání. Pak bydlel na squatu více než rok a půl. V době, kdy na squatu bydlel, zapojoval se velice intenzivně (dle své výpovědi cca šest hodin denně). Poté se z Kliniky odstěhoval (neměl prý příliš klidu, bylo to náročné), v aktivitách se ale angažuje dál. V průběhu působení na squatu vystřídal různá zaměstnání (žádné na plný úvazek). Jeho prioritou ovšem vždy byla Klinika. Podílel se od začátku squatu hned po obsazení budovy na opravách a zařizování domu po obsazení, poté měl za úkol spravovat bar a podílel se na organizaci akcí pořádaných autonomním sociálním centrem. Motivace Jonáše byly vždy především politické, bydlení bylo spíš dílčí funkce squattingu. Informátor vypovídal, že nechtěl pracovat na plný úvazek jen proto, aby si vydělal na nájem, bylo pro něj smysluplnější investovat svůj čas do Kliniky. Řadí se mezi zastánce radikální levice, případně sympatizuje s anarchistickými či komunistickými myšlenkami. Nepřipadá mu ale důležité se zařazovat a sám v tom prý nemá úplně jasno. Jonášovi Klinika nabízí především nový způsob žití – alternativy radikální levice. Výhody squatování vidí v tom, že zde neprobíhá pouhá diskuse, ale lze si reálně vyzkoušet, co jde a co funguje v praxi. Dle názoru informátora je legitimní squatovat z politických důvodů a především proto, že někteří lidé nemají kde bydlet a zároveň existují prázdné domy, které lze využít.

Lucie

19.10.2017, Autonomní sociální centrum Klinika

"V Praze je nedostatek míst ve státních školkách, soukromý školky jsou neuvěřitelně drahý. Při cenách deset tisíc za měsíc, když tam chceš mít to dítě jako fulltime, je to asi pro spoustu rodin nepředstavitelná částka. To máš pomalu jak nájem číslo dva."

Informátorka Lucie je 28 let stará a vychovává dvouleté dítě. Její hlavní aktivitou na Klinice je nová generace tzv. Mamatata. To je neformální setkávání rodičů a dětí, kteří se sdružují na základě svých politických či výchovných přesvědčení. Rodiče, kteří se do skupiny zapojili, vychází dle slov informátorky z aktivistického prostředí z doby před Klinikou (squattingu, anarchistického hnutí). Druhá generace Mamatata zatím neřeší věci jako společné hlídání, výchovnou skupinu atp. Momentálně se noví rodiče schází a diskutují o tématech jako výchovné přístupy, genderově citlivá výchova, svobodná výchova, stravování (děti jako vegetariáni či vegani), očkování, špína, jak se dělit o výchovu s partnerem (stereotyp ženy v domácnosti). Klub Mamatata může dle názoru informátorky plnohodnotně nahradit dětskou školku. Lucie se na Klinice angažovala i před tím, než měla dítě. Pořádala akce spojené s migrační krizí (v této oblasti i pracovala), pomáhala s chodem domu a navštěvovala program na squatu. Vždy to prý vyžadovalo flexibilitu a rychlé reakce, což už nyní není možné. Pro informátorku je ale důležité nadále se scházet s lidmi z komunity a nezmizet z aktivistického prostředí. Mamatata je dle Lucie možnost, jak se dál scházet, přestože to již není v původních strukturách.

Magdalena

20.10.2017, Kolektiv rodičů a dětí Mamatata, Strossmayerovo náměstí

"Dokud se budeme scházet po hospodách a snít si o nějakých jiných světech, tak je to prostě na hovno, protože nikdy nebudeme moct nikomu ukázat, že je to možný."

Informátorka je 28 let stará a má čtyřleté dítě, o které se stará s partnerem. Povoláním je novinářka a dokumentaristka (vystudovala FAMU), natočila mimo jiné film o squatu Neklanka. Pracuje jako redaktorka internetového periodika A2larm. Magdalena začala o Klinice psát, protože se tam dle jejích slov angažovali lidé, ke kterým měla kladný vztah. Pohybuje se, jak říká, v subkultuře squatterů, ale spíše pasivně. Účastní se v kolektivu Mamatata, squattery podporuje a píše o nich články. Squatting považuje informátorka za legitimní, definuje se jako levicově smýšlející osoba (spíše socialistka než anarchistka nebo komunistka) a má přátele z těchto okruhů. V minulosti byla (levicová) aktivistka. Mnoho členů z kolektivu Kliniky jsou prý Magdaleny známí z antirasistických a antifašistických akcí. Informátorka nikdy nesquatovala ve smyslu bydlení na squatu, ale účastnila se (s komunitou lidí z Mamatata) tzv. obsazovaček²⁶ (např. Washingtonka, Řehořka) a příležitostně navštěvovala squat Cibulka. Mamatata vzniklo v roce 2012 z

²⁶ Jednorázová protestní akce ve formě krátkodobého obsazení (osquatování) nějakého objektu

iniciativy Magdaleniny spolužačky a kamarádky. Začalo to v anarchistickém infocentru Salé, každých čtrnáct dní se zde komunita scházela a postupně z toho vykryštovala skupina Mamatata. Poté účastníci vystřídali několik dalších prostor a nakonec, brzy po založení Kliniky, přemístili uskupení rodičů a dětí na squat, kde bylo až do června 2017. Poslední rok došlo na každodenní alternativní školku (starání se o děti a vzájemné hlídání). Vznikl participativní model založený na „průvodcování“ rodičů s autonomně nízkoprahovými principy. Nyní je informátorka součástí reformovaného kolektivu Mamatata, pronajímají si prostory na Strossmayerově náměstí.

Adam

23.10.2017, Cafe Plecnik, Jiřího z Poděbrad

"Demokracie není jenom forma svobodnejch voleb, ale demokracie je obsah nějakých hodnot. A ty klidně můžou zastávat menšiny na úkor většiny."

Informátorovi je 45 let, je lektorem na Karlově univerzitě (s titulem PhD). V roce 1990 se Adam začal pohybovat v anarchistickém hnutí. V undergroundovém časopisu Okno se poprvé dočetl o squattingu (squattingu v Berlíně). Byl to pro něj prý objev nového světa, kloubilo se tam přesně to, co ho zajímalo. Nejen anarchismus na teoretické úrovni, ale i prakticky žitý. Zjistil, že squatting není jen o protestu, ale zároveň umožňuje reálně v praxi dělat aktivity počínaje každodenním životem v komunitě až po kulturní, prakticky sociální a politické věci. Začátkem 90. let, byl informátor aktivní v anarchistickém hnutí, které hledalo prostor, kde by se jeho členové mohli scházet. Byla zde snaha žít alternativně, komunitně a mít prostor pro své aktivity, který by nebyl pod logikou peněz a zisku. To mohl nabídnout právě squatting. Zároveň to byl praktický nástroj politického vyjádření nespokojenosti s tím, jak funguje město a společnost založená na penězích. Adam byl aktivní v kolektivu tehdejšího squatu Ladronka, kde také rok a půl bydlel. Ve squatu to bylo dle výpovědi informátora postaveno na společném bydlení a zároveň zde fungoval prostor pro kulturní a politické aktivity. Angažoval se zde až do roku 1997. Poté nebyl Adam na žádném konkrétním squatu aktivní. V prostředí squatterů se ale dle svých slov pohyboval a komunitu podporoval. V roce 2013 se účastnil squatterské iniciativy Obsad' a žij, která dala vzniknout novému squatu – Klinika. Tam se informátor zapojil velice intenzivně. Adam se pravidelně účastní každotýdenního pléna, k tomu navštěvuje squat (podle množství času) i v týdnu, domlouvá (garantuje) akce, pořádá přednášky, navštěvuje různé události, účastní se úklidové služby. Také squatu věnuje čas doma na počítači, kupříkladu na internetovém diskusním fóru či u psaní článků. Pro informátora

osobně aspekt bydlení nehraje stěžejní roli, ale chápe jeho důležitost. Drtivá většina squatterů na světě má prý důvod bytové nouze. Pro Adama je nejdůležitější funkcí sociální centrum a politický aspekt. Je zastáncem mimoparlamentní, radikální autonomní levice. Informátor se sám definuje jako anarchista, ale nerad se tak prezentuje, protože si to lidé často vykládají jinak, než bylo myšleno. Konkrétně je Adam dle svých slov zastáncem anarcho-komunismu (nezastává myšlenky anarchistického individualismu či anarcho-kapitalismu). Squatting informátoru podle jeho výpovědi rozšířil sociální vazby, vztahy, potkal spoustu zajímavých lidí a získal nové přátele.

Jaromír

27.10.2017, Restaurant Merkur, Palmovka

"Je to o myšlence svobody, nějakýho kmene, kolektivu, kterej to vytváří a člověk se tam může cejtit bezpečně. Mezi lidma, který smýšlejí podobně."

Informátor Jaromír je starý 23 let, má vystudované gymnázium a od té doby pracuje na volné noze formou různých brigád a dohod o provedení práce. Bydlí v bytě společně s dalšími čtyřmi lidmi, kde dle svých slov tvoří malinkou komunitu. Ke squattingu se Jaromír dostal přes freetekno²⁷ (sub)kulturu, která je na squatting navázaná. Začínal jako pankáč, už od čtrnácti let věku navštěvoval punkové koncerty (alkoholu se nevyhýbal). Později s partou kamarádů začal jezdit na tzv. freeparties, což jeho i ostatní velmi zaujalo. Založili si vlastní sound-system a začali pořádat vlastní akce. Pro Jaromíra je to hlavně koníček, většina pořádaných akcí prý končí v minusu. Se squattingem se informátor poprvé setkal již na squatu Cibulka, který příležitostně navštěvoval (většinou se jednalo o tekno koncerty). Seznámil se tam se squatterem a byl později přítomen při vyklízení squatu policií. Když vznikla Klinika, informátor znal některé členy kolektivu osobně a brzy se začal angažovat. Navštěvoval demonstrace, podílel se na úklidových a stavebních pracích, na zahrádce, pořádal se svým sound-systémem tekno koncerty. První rok se pravidelně angažoval na lidové kuchyni a dumpster divingu. Squattingu se první rok fungování autonomního sociálního centra věnoval dle svých slov asi tři dny z týdne. Jaromír zastává antiautoritářství, antikapitalismus, částečně anarchismus, považuje se za radikála. Neztotožňuje se s dnešními liberálními demokraty – má k nim spoustu výhrad. Je proti

²⁷ Freetekno je undergroundový hudební styl, subžánr techna. Jde o elektronickou hudbu rychlého monotónního rytmu. S freetekno scénou je spojena subkultura, pro kterou je typické pořádání tzv. freeparties, ilegálních tekno koncertů, často na cizích pozemcích. Jakýmsi ekvivalentem kapely na těchto koncertech je sound-system – skupina diskžokejů s vlastní soupravou audiotechniky.

nerovnosti ve společnosti (i ze světového hlediska). Informátor prý není přímo ekologický aktivista nebo aktivní feminista, tato témata jsou mu ale blízká a jsou pro něj velmi podstatná. Je vegan, došel k tomu časem sám. Důvody jsou etické – když to nepotřebuje ke svému přežití a poškozuje to zvířata, je to zbytečné. Další důvody jsou ekologické. Squatting je pro informátora touha žít ve svobodném prostoru, v komunitě. Vymanit se z nájemního bydlení, které ovládá byznys. Squatting je revolta.

5.1.2 Autonomní sociální centrum Klinika

„... když se ho ptali, jestli má u sebe nějaký zbraně, tak odpověděl, že jenom solidaritu. Od té doby se samozřejmě Klinika stala velkým překladištěm zbraní, protože je tam fakt spousta solidarity.“ Informátor Zbyněk.

5.1.2.1 Jak to celé začalo

Na začátku listopadu 2014 vnikla skupina lidí do objektu bývalé plicní Kliniky na adrese Jeseniova 786 na pražském Žižkově. Kolektiv těchto squatterů vznikl ze skupiny aktivistů, kteří pořádali protestní akci Vzpomínky na budoucnost (31. 8. 2013, při níž bylo na jeden den obsazeno sedm chátrajících domů v Praze). Událost měla pozitivní ohlas u sympatizantů i v médiích a to dalo impulz pro vznik neformální squatterské iniciativy Obsad' a žij!. Byli zde bývalí squatteři z Milady, Cibulky, několik lidí z Ladronky a především spousta dalších, nových nadšenců. Po obsazení Kliniky touto iniciativou obývali squatteři budovu 10 dní, poté byl dům vyklizen policií. Aktivisté začali jednat s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM), který byl v tu dobu vlastníkem objektu. Informátor Jonáš zdůrazňuje, že s nimi úřad začal jednat až poté, když byl pod tlakem médií, jeho postoje vůči squatterům prý byly vždy negativní. Jednání bylo pro squattery úspěšné, podařilo se téma zpolitizovat a pod tlakem veřejnosti a politických sil došlo k vypsání výběrového řízení na užívání domu a následnému podepsání smlouvy o užívání nemovitosti squattery. Smlouva byla poskytnuta na jeden rok s tím, že může dojít k jejímu prodloužení. Po roce úspěšného fungování squatu to vypadalo, že k prodloužení smlouvy dojde. ÚZSVM ale dle slov informátora na poslední chvíli změnil názor s odůvodněním, že pro předložený projekt budova nebyla zkolaudována. Později se ukázalo, že budova není zkolaudována vůbec. Informátor Jáchym zmiňuje, že ASC Klinika v tu dobu neměla tak velkou podporu veřejnosti, jako dřív, vzhledem k nesouhlasným reakcím na akce pro podporu syrských uprchlíků a také negativnímu pohledu části veřejnosti vůči

překročení zákona squattery, když po ukončení smlouvy zůstali. Squatteři se s úřadem nedohodli a smlouva nebyla prodloužena, v kolektivu ovšem bylo rozhodnuto, že „*na takovejhle přístup státu přistupovat nebudem, zvlášť když pro tu budovu nemá jiný využití*“ (informátor Jáchym) a zůstali v domě. Policie nezasáhla, pravděpodobně proto, že čekala na rozhodnutí soudu. Squatteři se ale snažili situaci dál řešit s úřady a domluvili se s Magistrátem hl. m. Prahy, který souhlasil, že od ÚZSVM dům získá a umožní kolektivu Kliniky budovu dál užívat. Informátor Jáchym říká, že „*ÚZSVM udělalo všechno pro to, aby budovu nedostal magistrát, ale někdo jinej a dvakrát se pokoušel to udat nějakým státním institucím, nepovedlo se to.*“ Nakonec se ÚZSVM dohodnul se Správou železniční dopravní cesty (SŽDC) a na podzim roku 2016 byla nemovitost na SŽDC převedena. Ti nyní mají v úmyslu budovu zrekonstruovat a použít pro kanceláře. Squatteři ovšem zastávají názor, že SŽDC má k dispozici velké množství prázdných domů podobného typu jako je Klinika (příčemž některé by prý vyhovovaly účelu lépe) a že úmysl rekonstrukce je politické rozhodnutí, které má za účel zničit Kliniku. Na začátku září 2017 Městský soud v Praze pravomocně rozhodl, že Autonomní sociální centrum Klinika musí ukončit svoji činnost a do 18. října předat budovu státu, tedy Správě železniční dopravní cesty, která si ji nárokovala. Ještě v listopadu ale squat dál funguje.

Za dobu fungování autonomního sociálního centra došlo k různým problémům. Klinika byla například po antifašistické demonstraci v únoru 2016 napadena fotbalovými chuligány (squatteři jsou přesvědčeni, že byli členy neonacistického hnutí). Squat v tu dobu obývalo dle výpovědi informátora Jáchyma 10–15 lidí, útočilo 20–30 agresorů. Snažili se dostat dovnitř, házeli kameny do oken, dokonce byla hozena světlice a v objektu hořelo. Bylo několik zraněných uvnitř domu, Kliniku se ale squatterům podařilo ubránit. Policie celý incident podrobně vyšetřila, nikdo ale nebyl obviněn. Další kauzou je bomba, která byla na autonomním sociálním centru nahlášena anonymem v květnu 2016. Policie budovu Kliniky zajistila a prohledala, ale bomba nalezena nebyla. Při zákroku bylo zatčeno 16 lidí, kteří squat odmítali opustit. Squatteři se zablokovali také na střeše, odkud se je policistům dostat nepodařilo. V okolí squatu se po dobu provádění zásahu shromáždilo několik desítek podporovatelů Kliniky.

5.1.2.2 Jak vypadá squat

Budovou squatu je bývalá plicní klinika, která je zcela zjevně již dlouhou dobu v neudržovaném stavu. Před zasquatováním byl objekt plný odpadků a sloužil jako

tranzitní místo pro uživatele tvrdých drog. Squatteři prostory uklidili a do určité míry opravili, o čemž se mohl autor práce přesvědčit. Využívány jsou prostory vstupní haly, kde se nachází freeshop, dále velká místnost situovaná v přízemí uprostřed objektu, kde je zřízený bar a konají se zde přednášky a koncerty. Také se zde nachází anarchistický infoshop (viz níže). Tato místnost je jako jediná v domě opatřena velkými kamny, aby se v zimě dala vytápět. Je zde k dispozici audio technika, projektor na promítání a zhruba dvacet židlí pro návštěvníky akcí. S tímto prostorem sousedí místnost pro příležitostné výstavy uměleckých děl a další místnost sloužící jako knihovna. V horním patře je počítačová místnost, místnost pro jazykové kurzy a prostory kolektivu Mamatata. Také se zde nachází prostorná kuchyně, která disponuje plynovým sporákem (včetně trouby), lednicí a dřezem. Vedle kuchyně je místnost pro skladování a třídění předmětů (především oblečení) do freeshopu. V obou patrech domu jsou další menší pokoje, které slouží některým členům kolektivu squatterů jako osobní pokoje na bydlení. V obytných pokojích se v zimě používají kamínka či přímotopy. Jak zdůrazňuje informátorka Martina, stačí to k přečkání zimy, teplota tam ale rozhodně není komfortní. Na každém patře se také nachází hygienické zařízení. Používány jsou jen toalety, mýt se a prát si prádlo chodí squatteři ke svým známým a kamarádům. V budově je přívod vody, ta ale fungovala pouze po dobu platnosti smlouvy o užívání objektu. Do té doby ji squatteři plně hradili. Nyní používají systém filtrace dešťové vody a pitnou vodu si nechají dovážet v barelech od přátel a podporovatelů, kteří bydlí poblíž. Přívod elektřiny je zpřístupněn po celou dobu od začátku, squatteři ale musí platit drahý tarif pro stavby, standardní jim nebyl umožněn. Vaří se převážně na plyn, používány jsou výměnné propanbutanové lahve. Hojně využívaným prostorem převážně v letních měsících je zahrada. Mnohé z aktivit se v létě přesouvají sem, je zde zřízeno letní sezení, také se tu nachází zahrádka se zeleninou a kompost. Důležitou součástí je i malé dětské hřiště s pískovištěm.

5.1.2.3 Financování squatu

Hospodaření autonomního sociálního centra je založeno na dobrovolných příspěvcích podle možností a ochoty jednotlivých účastníků i dalších sympatizantů mimo squat. Klinika neprovozuje výdělečnou činnost, veškerý generovaný zisk putuje zpět na náklady squatu. První, legální rok provozu centra byl dostatek peněz na rozvody elektřiny, rozvody vody, opravy, barvy, nákup techniky, knihy do knihovny. Klinika měla kladný výsledek hospodaření. Od doby, kdy nefunguje Klinika pod záštitou smlouvy, je situace o

poznání horší. Squatteři platí krom výše zmíněných nákladů pokuty 1 000Kč za den. Informátor Adam tento režim srovnává s regulérním placením nájmu, akorát bez jakýchkoli záruk či jistot. Přesto provoz autonomní centrum zvládá bez výraznějších finančních problémů (squatteři se akorát musejí obejít bez větších oprav). Klinika za dobu svého fungování zaplatila bezmála 350 000Kč na pokutách a další desítky až stovky tisíc za provoz (voda, elektřina, zásobování baru, opravy atd.). Přesto se jí daří efektivně hospodařit a nikdy dle squatterů nebyla ve výrazném deficitu. Je to podle informátora Jonáše udržitelný projekt na základě solidarity lidí, kteří squat podporují.

5.1.2.4 Kolektiv Kliniky

Kolektivem se rozumí komunita squatterů, kteří na squatu bydlí nebo se nějak účastní aktivit s ním spjatých. Jedná se o endoetnonymum. Organizační struktura kolektivu funguje horizontálně. Je zde patrná snaha o to, aby role neformální hierarchie byly reflektovány a potlačovány. Informátor Adam podotýká, že tam vždy tendence pro vznik určité hierarchie vzniká, ale je pro něj důležité si to uvědomovat, aby se to neustálilo v institucionální hierarchii. *"...někdo má nějaký dovednosti, třeba umí líp mluvit do médií. To mu ale, si myslím, nedává právo, aby měl větší hlas při rozhodování v tom kolektivu."* Kolektiv lze chápat jako širší kolektiv Kliniky (všichni, kdo se angažují), užší kolektiv, jehož členové mají možnost podílet se na rozhodování o squatu při pravidelných plénech a také jako bydlící kolektiv, tedy squatteři, kteří na Klinice bydlí. Velikost užšího kolektivu Kliniky se pohybuje v rozmezí asi 10–30 lidí v závislosti na daném období. Okolo něho se ale pohybuje bezmála stovka dalších sympatizantů, kteří více či méně squatu pomáhají. Došlo-li na otázku bydlení, byli informátoři s konkrétními údaji velice opatrní. To je pochopitelné, protože zde dochází ke zjevnému porušování zákona. Odhadem výzkumníka na squatu bydlí asi každý třetí člen užšího kolektivu. Informátor Adam zdůrazňuje, že kolektiv Kliniky nikdy nestál na těch bydlících, jsou prý důležití pro každodenní chod squatu, ale reálný kolektiv byl vždy o mnoho širší. Jak Adam dodává, neobešlo se to vždy bez pnutí mezi bydlícími a nebydlícími členy squatu (bydlící v budově trávili víc času, měli jiné potřeby). Spory se různě řešily, vždy byla ale snaha, aby Klinika byla víc než jen o bydlení. Informátor Jonáš vypovídá: *„Největší kolektiv byl na začátku. Jako v těch prvních deseti dnech, pak v těch prvních dvou měsících a pak to trochu opadávalo. Vždycky když přijde nějaká krize, tak se to podle mě zas jako navýší a podle mě spoustu lidí*

se přidalo po prvním „occupy,“²⁸ když nám skončila smlouva, vlastně když tady ty lidi měsíc fungovali fakt každý den, tak prostě viděli, že to jde jinak a nadchlo je to a zustali tady s náma. A zapojili se do toho kolektivu.“ Do kolektivu nemůže být přijat úplně kdokoli, podléhá to určitým bezpečnostním pravidlům pro získání důvěry (čekací lhůta) a také je vyžadována shoda na základních principech souvisejících se squattingem (informátor Jáchym ale podotýká, že to neznamená, že by musel dotyčný být anarchista). K užšímu kolektivu jsou přidruzeni další lidé, kteří pořádají akce nebo provozují nějaký typ dlouhodobé aktivity na Klinice. Například rodičovský klub, přednášky, lidová kuchyně, rádio nebo jazykové kurzy. Tyto činnosti mají na starosti jednotlivci či kolektivy, které nemusí patřit do užšího kolektivu Kliniky. Kromě toho, že ASC Klinika funguje nehierarchicky, částečně překračuje zvyk specializace práce. Každý pomáhá s provozem autonomního sociálního centra, s úklidem a podobnými rutinními pracemi. Další aktivity jsou už mezi členy kolektivu děleny podle zájmu členů a jejich kompetentnosti. Většina věcí je na Klinice sdílených. Prostory domu jsou společné, až na osobní věci, případně pokoje bydlících členů komunity – ovšem v případě těch jen do té doby, než ve squatu přestanou bydlet, byť jen na nějakou dobu (prostor poté musí uvolnit pro někoho dalšího).

5.1.2.5 Instituce pléna

Jak již bylo zmíněno, kolektiv se pravidelně schází na tzv. plénech. Plénum je shromáždění členů užšího kolektivu, kde se jedná o záležitostech chodu squatu, a přijímají se rozhodnutí pomocí hlasování za principu přímé demokracie. Projednává se fungování squatu, finance, akce a činnosti, práce s médii, řeší se nastalé problémy, rozhoduje se o strategiích, rozděluje se práce. Dochází ke specifickému způsobu rozhodování, s cílem dosažení konsenzu ke spokojenosti všech členů kolektivu jsou řešena konkrétní témata. Pro přijetí rozhodnutí by vždy mělo dojít ke konsenzu všech, podle vzoru světové praxe levicových hnutí. Také se dle slov informátora Adama využívá v diskusi určitých feministických pravidel jako pomůcek pro to, aby se zamezilo například dominanci některých výrazně verbálně nadaných jedinců. Konsenzus také slouží jako pojistka pro to, aby z kolektivu nebyla vytlačována některá skupina členů s menšinovým názorem. Účast pro členy užšího kolektivu není povinná, je na zodpovědnosti každého, aby se shromáždění účastnil. Plénum je svoláváno standardně jednou týdně.

²⁸ „Okupování“ – termín užívaný squatterry pro obývání budovy bez právního titulu, tj. nelegálně

„Důkaz toho, že alternativa je možná, je na Klinice. To je něco, o čem se můžeš přesvědčit, kam můžeš přijít, čeho se můžeš dotknout.“ Informátor Zbyněk

5.1.3 Squatterské aktivity na ASC Klinika i mimo něj

Jednou ze základních činností a dalo by se říci i povinností squatterů je provoz a údržba autonomního sociálního centra. To obnáší provoz baru, knihovny a dalších stálých činností ve squatu. Také organizaci přednášek, koncertů, workshopů a dalších akcí. V neposlední řadě je důležitý průběžný úklid celé budovy (a zahrady) a příležitostné opravy. Informátorka Martina zmiňuje, že obzvláště důležité je nepodcenit provozní přípravy na zimu (to se týká především zajištění toho, aby z domu nikde neunikalo teplo). První měsíc fungování ASC Klinika se nepořádaly žádné jiné akce než úklid, opravy a další práce vedoucí k tomu aby se objekt stal obyvatelným. Informátor Jonáš vypověděl: *„... my jsme vstali, spali jsme v jedné místnosti, celej den jsme pracovali, pak jsme šli k nějakým kámošům se umejt, pak jsme se zas vrátili sem. Při svíčkách jsme si dali jednoho lahvičky, jak jsme byli unavený, tak jsme zas usli a takhle to jako jelo fakt první měsíc docela intenzivně. A bylo to jako super.“*

V hlavní společenské místnosti autonomního sociálního centra se nachází bar (někdy squatteři užívají slovo kavárna). Na baru se podává káva, čaj, pivo, víno, cider a limonády. Vše za dobrovolný příspěvek. Je pravidlem, že na baru ze zásady není žádný tvrdý alkohol. Bar je obsluhován dobrovolníky a je otevírán při příležitostech veřejných událostí pořádaných na squatu. V prostorách kavárny se nachází také tzv. „anarchistický infoshop“ s názvem Black books. V infoshopu jsou knihy, časopisy, brožury, ziny apod. z různých oblastí, převážně jsou ale tematicky spojeny s anarchismem. Na webu infoshopu se píše: *„Anarchistický info-shop“ neznamena uzavřený prostor pro anarchistky a anarchistky, ale místo, ve kterém je rozdílnost vítaná. Co zde vítáno rozhodně není, jsou jakékoliv projevy rasismu, sexismu, homofobie, transfobie, kolonialismu a jiných forem útlaku.“* (Černá kniha/Black books, 2014)

Radikální knihovna autonomního centra Klinika obsahuje knížky a časopisy, které se zabývají tématy jako anarchismus, antifašismus, antropologie, ekologie a environmentalismus, marxismus, město, geografie a urbanismus, kultura, kontrakultura a alternativní kultura, ekonomie, politická ekonomie a alternativní ekonomiky, národ a nacionalismus, sociální hnutí, post-kolonialismus, squatting. Knihy jsou evidované a je možné si je půjčovat a číst prezenčně. Squatteři úmyslně používají slovo „radikální“ (vycházející z latinského slova radix – kořen). Být radikální pro squattery znamená „jdoucí

ke kořenu věci, k její podstatě.“ Poukazují na to, že slovo “extrémní,” které značí postoj krajní, okrajový nebo výstřední je spíše opakem slova radikální (přestože jsou obě slova někdy užívána jako synonyma). V současnosti je v knihovně zhruba 500 publikací v češtině, angličtině, španělštině, francouzštině. Knihovna je financovaná z dobrovolných příspěvků, benefičních akcí a darů. Funguje také na principu sdílení, značnou část knih do knihovny zapůjčili různí lidé ze svých vlastních sbírek. Cílem knihovny je nabídnout přístup ke knihám a publikacím, které často nejsou běžně dostupné, a přispět tak k rozvoji kritického myšlení a angažovaného přístupu (Knihovna, 2014).

Na Klinice se nachází také tzv. freeshop pojmenovaný jako Zdrojovna. Funguje jako směnný obchod smíšeného zboží bez peněz. Dal by se pomyslně rozdělit na tři sekce, a to knihy, oblečení a ostatní smíšené zboží. Na webové stránce autonomního centra se píše: „*Prijďte “nakoupit” lampičku, kazeťák, nádobí, plácačku na mouchy nebo lyže. Uklid'te si doma a pošlete dál, co se vám už nehodí.*“ (Zdrojovna, 2014) Squatterři zdůrazňují, že tento princip je šetrný k životnímu prostředí a nedochází tak k plýtvání zdrojů.

Každý týden v pondělí se koná lidová kuchyně. Jedná se o společné vaření večere pro celý squat i kohokoli dalšího kdo chce přijít. Vaří se striktně vegansky, což vyhovuje drtivé většině squatujících. Je snaha vařit i bez lepku, pokud je to možné. Suroviny se shánějí formou dumpster divingu. Jak již bylo nastíněno, jedná se o vybírání potravin z kontejnerů u potravinových obchodních řetězců, jenž vyhazují velké množství jídla, které je fakticky v pořádku. Tato činnost není legální, existují ale místa, kde je tolerována (existuje nepsané pravidlo, že po sobě dotyční nenechají nepořádek). Vzniká zde paradoxní situace, protože řetězce jsou povinny vyhodit potraviny, které mají prošlou lhůtu, ale také ty, které mají porušený (či ušpiněný) obal nebo je v nepořádku jen část výrobku. Při dumpster divingu je možné sehnat opravdu velké množství prakticky nezávadných potravin (zvláště ovoce a zeleniny, na které se squatterři zaměřují). Výzkumník se o tom mohl sám přesvědčit. Nejen že je tato činnost nelegální, ale v některých řetězcích pořídili zařízení (po zkušenostech s dumpster diverzy), kde veškeré takto vyhozené potraviny ničí. Ne vždy se ale podaří sehnat dostatek potravin. Pokud jídlo nestačí, je třeba ho dokoupit (většinou se dokupuje např. koření). Většinu času vaření zabere krájení zeleniny. Několik hodin se krájí a poté se cca hodinu vaří. Informátorka Rajni dodává: *“Funguje to podle, jak říkáme, anarchistického času, takže ne moc přesně. Nějaký zpoždění se tam moc neřeší.”* Vaření se dá zvládnout ve dvou, ale ideální je podle informátorky 7–10 lidí. Důležitou

součástí lidové kuchyně je pro Rajni také konverzace s ostatními, dlouhé debaty lidí s různými názory, člověk se prý něco dozví a lépe to utíká. Když je večeře hotová, je nabídnuta strážníkům formou samoobsluhy. Každý si nabere, kolik chce a odmění se dobrovolným příspěvkem (pokud si nějaký může dovolit). Rajni zmiňuje, že „*bohužel některý lidi maj pocit, že ta miska na dobrovolný příspěvky funguje oboustranně, čemuž se snažíme zamezit.*“ Lidová kuchyně na Klinice není primárně pro bezdomovce, jako jiné veřejné akce s rozdáváním jídla (např. Food not bombs), kam chodí především lidé bez domova. To ovšem neznamená, že by na squatu nebyli vítáni, pokud chtějí. Lidová kuchyně je úplně pro každého.

Kolektiv rodičů a dětí Mamatata je, jak už bylo nastíněno výše, neformální setkávání rodičů a dětí, kteří se sdružují na základě svých politických či výchovných přesvědčení. Klub Mamatata začínal u sdružování převážně rodičů, poté, když děti vyrůstaly, postupně se proměnil v dětskou školku (v režimu denního fungování od 8 do 16 hodin), která dle informátorek může plně nahradit tu klasickou. O děti se starají sami rodiče, průběžně se střídají. Výhodou tedy je, že nemusí platit za nájem ani za pracovníky. Mamatata klade důraz na principy vzájemnosti, rovnosti, solidarity, nenásilí, komunikace, která děti bere za partnery. Inspirace principy alternativní pedagogiky Montessori. Kolektiv buduje prostředí pro děti tak, aby z něj nebyly vyčleněné, nabízí jim možnost participace. Je zřejmé, že uskupení Mamatata je s politikou squatu úzce propojené. Proběhly snahy otevírat klub také pro veřejnost, ale kapacity budovy byly omezené, takže to nebylo možné. Také se jedná o poměrně uzavřenou komunitu lidí, takže pro nové zájemce nebylo v podstatě možné se začlenit. Kolektivem Mamatata byly ale často pořádány benefiční akce, kam byla zvána veřejnost (na maminku paterčat Alexandru Kiňovou, antirasistické benefity, benefit na elektřinu, otevřenou dílnu pro děti, dušičkový karneval). Za dobu fungování se kolektiv značně proměnil, ale principy zůstaly od začátku stejné. Po příchodu klubu Mamatata na Kliniku se v různých obdobích hledal konsenzus se squatterem, členové kolektivu Mamatata si museli vydiskutovat vlastní prostory, dohodnout se s kolektivem Kliniky, aby bylo možné klub provozovat. Vztah kolektivu Kliniky ke kolektivu Mamatata se proměňoval (i podle lidí, kteří se měnili v kolektivu Kliniky). Nakonec se ukázalo, že může klub rodičů a dětí na Klinice fungovat bez problémů vedle dalších aktivit squatu. Informátorka Magdalena vypovídala, že Mamatata je jeden z externích kolektivů, který na Klinice vydržel nejdéle. Přesto se zhruba v polovině roku 2017 odstěhoval do legálních prostor do podnájmu (z důvodů potřeby elementární jistoty).

Děti si v nových prostorách musely zvykat, prý měly ke Klinice velice silný pozitivní vztah.

Autonomní sociální centrum nabízí také jazykové kurzy. Dle informátora Thomase zde probíhalo za dobu dosavadního fungování asi patnáct jazykových kurzů, počínaje kurzem češtiny pro imigranty, kteří se jazyk potřebovali naučit kvůli zaměstnání, přes běžnou angličtinu, portugalsštinu až po netypickou romštinu nebo čínštinu. Tyto kurzy vedli zkušení, často profesionální lektori (případně rodilí mluvčí), a to bez nároku na honorář, chtěli se nezištně o znalosti podělit.

Klinika pomáhá lidem bez domova v krizových situacích. Je jim schopna krátkodobě poskytnout jídlo, přístřeší a nocleh. Poté jim squatteři pomáhají zkontaktovat se s neziskovými organizacemi, které se na tento druh pomoci specializují. Po dobu fungování squatu pod záštitou smlouvy zde fungovala také sociální prádelna, kde si lidé bez domova mohli vyprat jednou týdně své oblečení. Zásadou je, že prostor squatu by měl fungovat jako „safespace,“ aby se tam každý mohl cítit v bezpečí.

Squat pořádá workshopy pro veřejnost s „do it yourself“ principy, kde si lidé mohou vyzkoušet výrobu nejrůznějších předmětů svépomocí. Například probíhal workshop vyrábění skleniček z lahví od piva, workshop šití na průmyslovém šicím stroji a mnohé další. Také se zde pořádají umělecké výstavy a schází se zde kolektiv ateliér bez vedoucího, tedy lidé různých uměleckých fakult, kteří se snaží o alternativu v umění. V době platnosti smlouvy o užívání objektu squattery zde vysílalo Street culture radio (poté se přestěhovalo). Je to nezávislé internetové rádio, které je založeno na „do it yourself“ principu a dobrovolnickému přístupu. Oproti běžným rádiím vyrábí vlastní autorský obsah a vysílá ve veřejném prostoru, kam může kdokoliv zajít a pasivně nebo aktivně se zapojit do vysílání a tvorby.

V neposlední řadě autonomní sociální centrum Klinika pořádá velké množství (několik týdně) veřejných přednášek, besed, diskusí s různými tématy, která jsou většinou spojena se sociálně politickým směřováním squatu. Konají se zde pravidelně koncerty, většinou undergroundových žánrů. Squatteři pořádají také benefiční akce, veřejné sbírky na charitativní účely. Jednou z velmi úspěšných byla veřejná sbírka pro syrské uprchlíky. Klinika pro ně vybrala velké množství peněz a hlavně oblečení. Na webu Kliniky (2014) se píše: *„Včerejší sbírka pro uprchlíky zdaleka přesáhla cokoli, o čem jsme mohli byt' snít. Dvě patra baráku jsou narvaná po střechnu věcma, víc už by se tam nevešla ani plínka.“*

Squatteři sami zajistili i dopravu věcí na místo určení. Pravidelně se také konají demonstrace, kde squatteři vyjadřují své politické postoje.

5.1.4 Motivace a cíle squatterů

Squatting spojuje mnoho motivů, k jejichž naplňování dochází právě jeho realizací. Většina squatů má více cílů než jen squatting samotný, pokud neuvažujeme tzv. tiché squaty, které jsou užívány lidmi v existenciální nouzi pouze za účelem bydlení. Logika tichých squatů je zcela opačná než u squatů, na které je zaměřena tato diplomová práce. Ostatně o tom vypovídá už jejich označení. Na rozdíl od ostatních typů squatů je zde projevována snaha udržet squat v tichosti, z dosahu médií a nepřítahovat pozornost a potenciální problémy. Squaty tohoto typu zcela vybočují z principů, kterými se řídí všechny ostatní druhy squatů včetně zkoumaného Autonomního sociálního centra Klinika. Nebudou proto uvažovány. U aktivistických squatů, komunitních center či domů obsazených na protest proti demolici je tomu jinak, zde je naopak větší či menší snaha na sebe upozornit. Strategií squatu ASC Klinika bylo již od začátku oslovit veřejnost a akcentovat sociálně politická témata. Tento motiv je pro squatterry (alespoň ty pražské) ústřední a poněkud převyšuje ty ostatní (to ovšem neznamená, že jsou zanedbatelné). Patrná je také potřeba seberealizace v rámci squatterské komunity a vymezení se vůči většinové společnosti. Sociální identita squatterů je naplňována sounáležitostí se squatterským kolektivem (potažmo subkulturou, pokud ji budeme považovat za množinu jiných subkultur). Důležitým aspektem squattingu na ASC Klinika je politika. Lze ji chápat dvojím způsobem, a to jako politiku „směrem ven“ a politiku „směrem dovnitř.“ Tyto způsoby pojetí souvisí s výše zmíněnými projevy squattingu. Snaha oslovit veřejnost koreluje s principy externě směřované politiky, politiky protestu a nesouhlasu. Vedle toho interně směřovaná politika squatterů míří přímo do jejich komunity a je pozitivní. Pro squatterry je velice důležité aplikovat politické principy, které zastávají, v praxi autonomního sociálního centra (*„squatteři se neomezují na teoretizování a ideologie.“* Magdalena). Základem politiky ve squatu je spolupráce, nehierarchické (horizontální) uspořádání, rozhodování za přímé demokracie, principy sdílení a společného vlastnictví. Toto jsou nejpatrnější důvody vedoucí ke squattingu. Motivací na případě Autonomního sociálního centra Klinika se dá ale nalézt více, vše je rozvedeno na následujících řádcích.

Politickoideologické motivy squatterů vychází ze zásady solidarity a rovnosti ve společnosti. Je zde snaha o dosažení alternativy vůči majoritní společnosti a vymezení se

proti dosavadnímu politickému zřízení. Squatteři jsou nespokojeni s tím, jak funguje v principu (městská) konzumní společnost založená na penězích. Squatting považují za praktický nástroj politického vyjádření této nespokojenosti. Upozorňují na konkrétní témata, jako právo na sociální bydlení, a ta opírají o svoji radikální politiku. Squatteři jsou přesvědčeni, že pokud jsou ve společnosti lidé, kteří nemají kde bydlet a zároveň existují prázdné budovy, které jsou nevyužívány a zbytečně chátrají, tak je squatting legitimní. Navíc zdůrazňují, že zasquatování může pomoci i samotnému domu. S tím souvisejí další témata, která jsou squattery akcentována – feminismus, antifašismus, queer politika, ekologie, veganství. Tato témata spojuje poukazování na vykořisťování lidí, zvířat a přírody obecně. Informátor Pavel vypovídá: „*Ve fungování dnešní konzumní společnosti považuju za nehumánní nechat zvířata rodit se sem čistě za tím účelem, aby zemřela.*“ Také je poukazováno na to, jak nešetrná je průmyslová produkce k životnímu prostředí. Squatteři se snaží podporovat způsob produkce, který není pro společnost (a celou planetu Zemi) tak destruktivní. Problém je podle squatterů v hierarchizaci průmyslové společnosti, ve které přijímají rozhodnutí menšina, která má moc. Ta ale neumí vnímat detaily, které jsou důležité pro běžné lidi. Nemusí to být tím, že lidé na vrcholu jsou a priori špatní, ale tím, že nejsou uvědomělí. Informátor Thomas použil příměr obra, který se snaží nabrat do ruky malé dítě. Cestu vidí squatteři v omezení hierarchie ve společnosti, v podpoře osobní produkce namísto té globální, ve využívání zbytkových materiálů, aby nedocházelo k plýtvání. Aby se situace zlepšila, mělo by docházet k využívání lokálních zdrojů a oprošťování se od průmyslového procesu.

Squatting je pro jeho aktéry způsob pozitivně alternativní, antikapitalistické konstruktivní politiky (jak zdůrazňují, nikoli pouze prázdné, antisystémové politiky). „*Pro mě je důležitější ten politický aspekt, něco tím vyjadřovat a i vlastně motivovat k tomu další lidi prostě k tomu utváření toho prostoru podle nějakých jiných pravidel.*“ (Informátor Jonáš). Lze konstatovat, že pomyslný středový politický proud Kliniky čerpá z principů radikální neautoritářské levice a vychází z tradice anarchismu, komunismu a socialismu. Snaží se reagovat na aktuální požadavky společnosti a hledá do svojí pozice správné a funkční politické nástroje. Většina squatterů je proti státu, ale ne tolik, jako někteří extrémní anarchisté. Cestu nevidí v převrácení stávajícího systému do nějakého nového, dokonalého. Je třeba budovat postupně rovnostářské, svobodnější struktury ve společnosti (i přes konflikt s těmi starými). Je zde nesouhlas s pravicovým názorem na právo na bydlení, totiž že bydlet může pouze ten, kdo si to zaslouží. Podle squatterů jde jen o

politickou vůli a je potřeba organizovat společnost tak, aby na tuto základní životní potřebu – bydlení – mohl dosáhnout každý. Princip solidarity, sdílení základních věcí jako jídlo, voda, bydlení by měly být pro všechny bez vyloučení některých jedinců. Informátor Jáchym říká: „...to si myslím, že si ty lidi musej nějak vybojovat hodně zdola.“ Mnoho squatterů zastává politický směr nové levice a podporuje spolupráci různých levicových politických proudů, případně i některých nelevicových, aby bylo možné odvrátit tendence nástupu nacionalismu, autoritářství, případně ekologickou krizi (která je podle nich spojena s kapitalismem). Podle squatterů je potřeba hledat ze své lokální perspektivy dílčí odpovědi na tyto výzvy. Klinika si neklade ambice to vše vyřešit, ale je místem, kde o těchto tématech lze hovořit a přemýšlet o nich.

Velmi diskutované téma je mezi squattery princip soukromého vlastnictví. Často se v této otázce odkazují na K. Marxe. Vlastnictví lze rozdělit podle marxismu na soukromé vlastnictví a osobní vlastnictví. Osobní vlastnictví je to, co člověk potřebuje ke svému užitku a soukromé vlastnictví je takové, pomocí kterého člověk generuje nějaký zisk (tedy podniká). Squatteři mají se soukromým vlastnictvím v podobě, v jaké funguje dnes, problém. Podle nich je z tohoto pohledu třeba soukromé vlastnictví co nejvíce socializovat. Je při tom třeba postupovat „odshora, nikoli odspodu.“ *„Opravdovej problém je někde kde prostě pak nějakých pár lidí vlastní celý město nebo kde je to fakt třeba jako už finanční kapitál kterej je uplně odtrženej od těch potřeb těch lidí a je to třeba problém pro tu společnost i tím že je to tím majetkem. Ta obrovská koncentrace majetku je i obrovská koncentrace moci. Myslím si, že tam by se s tím mělo něco dělat.“* (Informátor Jáchym).

Jedno z možných řešení je sociálně demokratická politika, která z anarchistického pohledu ale řeší problém jen částečně, protože majetek zdaní, jenže daně připadnou státu a běžný občan na žádné finance „nedosáhne“ (stát jako autorita zůstává). Mezi squattery se setkáváme s názorem, že soukromé vlastnictví jako takové není špatné, ale špatné je jeho zneužívání – hromadění majetku a s ním i hromadění moci. Také je poukazováno na negativní externality s vlastnictvím spojené. Je důležité si uvědomit, že když člověk něco vlastní, má to (negativní) dopady na ostatní (emise z továren či dopravních prostředků, nutnost úpravy infrastruktury, atd.). Soukromé vlastnictví je podle squatterů něco, co zároveň i zavazuje, takže není správné se domnívat, že si vždy můžeme dělat s věcmi, co chceme (například podle nich nemůžeme nechat nemovitosti svévolně chátrat). Pro státní majetek to platí obzvlášť, každý by měl mít možnost podílet se na rozhodování o tom, co se děje s nemovitostmi ve městě, kde žije.

Informátor Adam zmiňuje teoretika Davida Harveyho a jeho koncept „práva na město.“ Ten vychází z myšlenky, že držitelé kapitálu mají moc rozhodovat o tom, co se ve městě prosazuje, jak město utvářet, jak se tam bude žít, kdo kam bude mít přístup. Toto právo lidé bez kapitálu ztrácí a je potřeba ho získávat politicky, např. právě squattingem. „*Demokracie by měla být společně podíl na rozhodování o tom, v jakém prostředí žijem, co se bude vyrábět, jak se to bude rozdělovat.*“ Podle squatterů jsou málo podporované jiné formy vlastnictví, jako například veřejné vlastnictví. Kladou důraz na principy sociálního bydlení, regulace nájemného a podobně. „... *aby to bydlení nebyla komodita, ale aby to bylo víc fakt jako to lidský právo.*“ (Informátorka Magdalena). Squatteři nesouhlasí s neoliberální ideologií, která do ČR přišla v 90. letech minulého století – hlavním problémem je zde prý předpoklad, že svoboda je i svoboda nakládat se svým majetkem neomezeně. To ale prý může být škodlivé pro společnost, pokud člověk volí individuální svobodu na úkor svobody ostatních. Zároveň je deklarován distanc od minulého režimu. Squatteři jsou toho názoru, že v počátku možná byla autentická snaha o skutečné dobro, ale to, co z toho vzniklo, nebyl skutečný komunismus, protože lidé nic nevlastnili a systém byl autoritářský, státní byrokracie rozhodovala za běžné lidi. „*Prostě ta svoboda tam, jak víme, prostě nebyla no. A vo tu svobodu prostě jako jde, to je zásadní.*“ (Informátor Jáchym). Autonomní sociální centrum hledá nové formy ekonomiky a zastává antikapitalismus, který dle squatterů může společnost posouvat sociálně spravedlivějším směrem. Squat je antiautoritářský a považuje za důležité hledat formy rozhodování, na kterých se co nejvíce mohou podílet sami občané.

Někteří squatteři se vyjádřili ve smyslu, že souhlasí s některými základními myšlenkami anarchismu, nikoli ale v celém rozsahu této ideologie (popřípadě s některými jejími formami). Proti některým myšlenkám anarchismu se vymezují. Není podporován názor krajního (povstaleckého) anarchismu, který vidí řešení problémů společnosti v revoluci. Mezi informátory je patrný názor, že kdo chce revoluci, není víc radikální než ten, kdo chce diskutovat lidmi. Skutečné změny lze dosáhnout jedině tehdy, pokud se bude společnost měnit postupně a racionálně. Informátor Thomas zmiňuje, že mu nevyhovují akce pořádané některými aktivisty, jejichž cílem je dle jeho slov protipolicejní propaganda. Srovnává situaci se Spojenými státy americkými, kde je prý situace úplně jiná, policie tam je přísnější a takováto forma protestu by tam nemohla existovat. Myšlenka, že někteří lidé chovají nenávist k české politické společnosti, kde existuje svoboda, je pro Thomase poněkud zvrácená. Informátor Jonáš je přesvědčen, že anarchismus ve své krajní formě je

přežitek. Informátor Adam se vymezuje vůči generalizaci politiků a označování všech za špatné. Informátor Zbyněk vypovídá: „... chápu, že kapitalismus bere jako nepřítele a rozumím, že proti němu hodlá bojovat. Nelíbí se mi ale to, že okrást kapitalistu není zločin, protože pro mě jsou to všichni lidi, žejo.“

K zásadnějším změnám vede podle informátora Adama cesta přes sociální hnutí, nikoli skrz klasickou politiku. Logika politických stran a logika sociálních hnutí jsou zcela odlišné. Role sociálních hnutí (z hlediska sociální změny, řešení nerovností či klimatické změny) je nezastupitelná, protože rozšiřuje horizont možného. Politické strany se pohybují jen v daném systému v horizontu čtyř let voleb. Obrací se výhradně na své (potenciální) voliče, a pokud není na ně vyvíjen nějaký tlak, zůstávají spíše konzervativní. Skutečná snaha o posun k lepšímu se pak může vytrácet. Klinika zapadá do logiky sociálních hnutí.

Pro squatting je typická snaha jednat, nezůstávat pouze u teorií a politických ideologií. Je zde patrná touha aktivně se podílet na dění spojeným se squattingem, zapojovat do jeho aktivit. Teorie jako základ je důležitá, nikoli však bez možnosti použití v praxi. Informátor Jonáš ve chvíli, kdy se nastěhoval do squatu a začal se tam angažovat, opustil zaměstnání. Naplňovalo ho to, protože se cítil být součástí kolektivu, který mohl reálně rozhodovat. „A tadyto mi dalo vlastně jako možnost to fakt žít každý den a fakt žít to co říkáme na těch demonstracích, jako zkoušet ty alternativy v tom fungování.“ (Informátor Jonáš). Snad proto má squatting dnes podobu sdružování se v sociálních centrech. Lidé přichází z venku, ze společnosti, která jim nevyhovuje a kterou shledávají nespravedlivou. Poté ve squatu rozvíjejí společenství založené na vyhovujících principech. Cílem není pouhé vymezení se vůči společnosti, ale také přizvání lidí, kteří jsou ochotni naslouchat nebo se i podílet. Je zde snaha žít alternativně, komunitně a mít prostor pro své aktivity, který není pod logikou peněz a zisku. Snaha o prostor ke vzdělávání, seberealizaci a také prostor pro lidi, kteří nemají kam jít. K tomu přispívá kolektiv lidí, kteří smýšlejí podobně a dávají squatu jeho podobu. „Tenhle způsob žití tě naučí, že jako ty peníze prostě nepotřebuješ. Že ty věci se daj zpankovat a že když něco chceš, tak to většinou prostě nějak půjde. Hlavně, jakoby i to, že máš prostě podporu těch lidí okolo sebe.“ (Informátorka Martina)

Dosahování konsenzu v ne úplně homogenní skupině lidí je pro squattery výzvou. Informátorka Martina, která je bydlící členkou kolektivu zdůrazňuje, že je důležité udržování dobrých vztahů v rámci komunity. Pokud se objeví nějaké konflikty uvnitř komunity, rozvrací ji to zevnitř. Přiznává, že kolektiv nefunguje vždy úplně ideálně,

mohou tam například vznikat nechtěně různé hierarchie. To k tomu ovšem patří a je třeba to překonávat. Informátorka vypovídá, že komunitní život je hodně odlišný od toho běžného a že je třeba se mnohé naučit. Například kolektivní zodpovědnost a smysl pro participaci na provozu squatovaného domu. Neřídít se pouze individuálními potřebami, ale smýšlet společensky. Tento model se dá také překlomit do globálního měřítka ve smyslu ekologie a zodpovědnosti člověka vůči přírodě. Informátorka Martina získala ke squatu a kolektivu velmi silný pozitivní vztah. „...*třeba ted' je pro mě mnohem jako těžší nějak jako třeba komunikovat s těma lidma, který jsem znala dřív. Nebo i všechny jiný místa ti pak připadaj strašně jako autoritářský a sexistický. A.. jako když poznáš tenhle krásnej svět, tak se ti pak nechce zpátky.*“ Informátor Thomas říká, že když je na Klinice, má pocit psychické pohody, cítí se být mezi přáteli a nikým nevyužíván.

Za dobu fungování Kliniky se kolektiv výrazně proměnil. Informátor Adam, který byl v kolektivu od začátku, říká, že aktivní je z původního složení nyní menšina. Lidé odchází a přichází. Důvody opouštění kolektivu jsou zaměstnání, založení rodiny, změna bydliště (stěhování mimo Prahu), neshody s ostatními členy kolektivu. Kolektiv ale zůstává zhruba stejně početný díky novým členům. Adam je toho názoru, že jistá cirkulace členů je pro squat zdravá a je přirozená. Je potřeba, aby se kolektiv vyvíjel, aby přicházeli noví lidé s novými nápady. Informátorka Rajni podotýká, že kolektiv je otevřen všem. *"Bydlí tam obyčejný lidi který dělaj obyčejnou práci a pak tam taky bydlej lidi, který dělaj na doktorátu, studujou na vysokejch. Jsou tam lidi z pomyslnejch bohatších poměrů a jsou tam lidi z pomyslnejch chudších poměrů. Ten prostor je o tom, že se tam sejdou všichni, není to pro nějakou specifickou skupinu. Akorát člověk musí souhlasit s tím, co se tam děje."* Squat mohou využívat stálí členové kolektivu, lidé v nouzi anebo cestovatelé z jiných zemí, kteří nemají dostatek finančních prostředků a potřebují někde přespát. Sociální aspekt squattingu, kdy je vytvářeno inkluzivní prostředí komunitního centra je velice důležitý. Informátor Jaromír vypovídá: *"...je to postavený na hlavu, vůbec to nechápu. Nevim no, poslední dobou mám akorát touhu se od systému ještě víc odtrhávat, člověk by nejradši zvolil nějaký únik no, z týhle reality, kterou kolem nás postavili."* Dodává, že má pochopení pro lidi, kteří nedokážou unést tíhu reality, nesmyslnosti práce a života jako takového, kteří volí naprostý únik z této reality pomocí tvrdých drog.

Motivace bydlení je poněkud upozaděna vůči ostatním zájmům, ale pro některé squatterry je důležitá. Důvody členů squatterské komunity, kteří na squatu bydlí, jsou většinou ekonomické a praktické. Vypovídali, že nechtěli pracovat na plný úvazek, jen aby

si vydělali na nájem a bylo pro ně smysluplnější investovat svůj čas do Kliniky. Díky tomu, že na squatu bydleli, si pak mohli dovolit většinu času trávit tam. Motivem bydlení v autonomním sociálním centru Klinika pro ně není hmotná nouze, ale to, že uvažují jinak a chtějí podle toho žít. Jeden výjimečný případ squattera zastupuje také důvod bydlení z nouze. Informátor Jonáš podotýká, že bydlení na squatu je velmi náročné, člověk nemá příliš soukromí, má velkou zodpovědnost a hodně práce.

"Klinika je prostor pro lidi. a lidi jsou různorodý, maj různý zájmy, a pro někoho je důležitý tohle a pro někoho zase tohle. Klinika je safespace, má to bejt bezpečný místo pro všechny, který ji navštěvujou. Pro všechny, kdo přijdou s čistým úmyslem ten prostor využít." (Informátor Zbyněk).

6 Výsledky a diskuse

Každý squat je originální a v případě Autonomního sociálního centra Klinika tomu není jinak. Squat je charakterizován jedinci a skupinami lidí, které se na squatu pohybují a angažují. Motivace squatterů jsou různorodé. Má-li dojít k zobecnění motivů ASC Klinika, je nejdříve třeba zdůraznit, že squat nespadá do (speciální) kategorie tichých squatů. K dalšímu popisu je vhodné použít klasifikaci holandského sociologa Hanse Pruijta, který důvody pro squatting dělí do těchto pěti konfigurací: squatting z nouze, squatting jako alternativní strategie bydlení, podnikavý squatting, konzervační squatting, politický squatting. Tato klasifikace je jednoznačná na teoretické úrovni, je ale třeba mít na paměti, že v praxi je situace mnohem barvitější a jednotlivé motivace se prolínají a doplňují. Rozhodně tedy nelze Autonomní sociální centrum Klinika přímo přiřadit do jedné z konfigurací, motivací lze pozorovat vícero. Ukázalo se, že dominantní důvody pro squatting jsou politické. V různé míře byly politické motivy přítomny u všech informátorů a jsou patrné v rámci celé koncepce ASC Klinika. Jsou atraktivní i pro širší kolektiv autonomního centra. Dalším silným motivem je podnikavý squatting, tedy provoz sociálního centra s kavárnou (barem), freeshopem, jazykovými kurzy, lidovou kuchyní, kulturními akcemi atd. Tato motivace se dá vztáhnout k většině informátorů a ke všem členům užšího kolektivu, pro které je zásadní. ASC klinika některým squatterům slouží také jako alternativní strategie bydlení, tedy více či méně účinná alternativa k bydlení v podnájmu, která s sebou nese možnost bydlení v rámci komunity. Motivace squattingu kvůli urgentní hmotné nouzi je podle Pruijta další kategorie, která je na Klinice zastoupena jen velmi marginálně, a to zejména díky tomu, že squatteré nabízí lidem v nouzi pomoc a možnost přespání na squatu. Poslední konfigurací je konzervační squatting, který na Autonomním sociálním centru Klinika pozorovat nelze, vzhledem k tomu, že budově nehrozí ani nehrozila demolice.

Zmíněné motivace se u různých jedinců pochopitelně prolínají, patrné je to na příkladu Jonáše. Informátor považuje i bezdomovecké squaty za politické, protože podle něj upozorňují na špatnou situaci už jen svojí existencí. Je pro něj politický například i klub Mamatata, kde jsou dle jeho slov lidé schopní vytvářet struktury, které pomáhají k výchově dětí. To vše podle informátora souvisí s politickým aktem, jsou vytvářeny jiné typy struktur, které jsou nezávislé (či částečně nezávislé) na státu a ukazují, že prázdný prostor se dá naplnit „*zdola a jiným způsobem*.“ Říká, že k politickému squattingu pak

patří i naplňování potřeb jako jídlo, výchova dětí, vzdělání, kultura. Jonáš na squatu více než rok a půl bydlel a je součástí užšího kolektivu Kliniky. Je pro něj zásadní politika, ale také provoz sociálního centra a pobyt v komunitě.

Někteří z dotazovaných squatterů měli v minulosti přímou zkušenost s jinými squaty. Z jejich informací vyplývá, že se motivace pro squatting v průběhu času do jisté míry změnila. V případech squatů Ladronky a Milady převažovaly důvody alternativního bydlení nad důvody politickými či socio-kulturními. Na squatu Cibulka pak dominovaly motivy politické spolu s pořádáním koncertů, večírků a workshopů. Autonomní sociální centrum Klinika je také dle informací squatterů, kteří měli možnost to posoudit, mnohem otevřenější vůči veřejnosti než jakýkoli z výše zmíněných squatů. Strategie squattingu se změnila a zdá se, že Klinice se podařilo alespoň do určité míry přerámovat mediální diskurz a vzbudit veřejný zájem (a to nikoli pouze negativní).

Pokud bychom opustili Pruijtovu klasifikaci, dala by se motivace squatterů provozující Autonomní sociální centrum Klinika zobecnit následovně. Je zde patrná touha sounáležitosti s komunitou lidí, kteří smýšlejí alternativně a vymezují se vůči hlavnímu proudu ve společnosti. Své politické ideje zakládají na sociální rovnosti, svobodě, solidaritě, antiautoritářství, humanismu, toleranci, ekologickém smýšlení. Squatteři vychází z myšlenek nové levice, socialismu, komunismu a anarchismu. Politika squatterů není jen protestní, ale také konstruktivní. Je zde touha konat a vyzkoušet, zda-li, a jak je toho možné dosáhnout. Jako jakási „politická laboratoř“ jim slouží právě autonomní sociální centrum, kde si mohou své politické teze a komunitní způsob života vyzkoušet v praxi. Informátor Jáchym říká, že jde o hledání, experimentování a vytváření struktur alternativního typu. *„Anarchismus je pro tu přímou demokracii, volíme sami, volíme 365 dní v roce, volíme i mimo volby. Což je super prostě, neděláme politiku tím, že si zvolíme stranu, ale tím, že jdeme vosquatovat barák a dáme mu sami svoji tvář.“* Je to pro ně důležité, protože pokud to funguje, tak ukazují (sami sobě, ale i společnosti), že alternativa je možná a naplňují svou potřebu jednat, nikoli jen nečinně přihlížet tomu, co považují za špatné. Pokud bychom měli posoudit, jestli jsou motivace squatterů egoistické či altruistické, patrně by převažoval druhý případ. Energie, kterou squattingu věnují je spíše nejistou investicí do budoucna s vidinou lepších zítřků. Důležité pro ně ale je, že jim to dává smysl. Je na místě zmínit fenomén veganství, kterým se řídí naprostá většina squatterů, což je pozoruhodné, protože jde v zásadě o omezování sebe sama v zájmu hájení principů, které zastávají (šetrnost k životnímu prostředí, nenadřazenost lidí nad zvířaty).

Squatteři se také omezují tím, že riskují pokuty, případně trestní stíhání, když porušují zákon.

Iniciativ, které akcentují principy totožné se squatterskými, je velké množství, ale postup squatování je nejefektivnější v jejich prosazování (alespoň podle squatterů). Potřebu pohybovat se na hranici zákona odůvodňují squatteři tím, že je třeba, aby se jejich cíle někam posunuly. Dokud by se prý jednalo pouze o poklidné demonstrace, nedalo by se ničeho dosáhnout. Jonáš dodává: „*Černoši nezískali svoje práva na základě toho, že bílí muži šli volit.*“ Je patrné vymezování se squatterské komunity vůči státu. Z tohoto pohledu lze konstatovat, že strategie squattingu je do značné míry postavena na sociálním konfliktu. Bylo pozorováno, že pro squat je eskalace konfliktu ve skutečnosti prospěšná. Pokaždé, když došlo k nějaké krizové situaci, nebo když hrozilo vyklizení, se aktivita kolem autonomního sociálního centra zvýšila, a to významným způsobem. Tato skutečnost byla potvrzena i samotnými squattery (informátory). Ne všichni squatteři však považují konflikt za fundamentální prostředek k dosahování svých cílů. Názory se zde dělí na dvě strategie – jít cestou legalizace (či alespoň snahy o ni) nebo naopak zaujímat odmítavý postoj vůči jakýmkoli kompromisům a udržovat konfliktní stav. Tuto otázku musela zodpovědět Klinika na začátku svého fungování, když jí byla nabídnuta smlouva o užívání objektu. Byl zde určitý rozpor, jestli smlouvu podepsat či nikoliv, nakonec v kolektivu vyhrála první varianta a na rok byl squat legální. Dle informátora Jonáše je ale stále dost lidí (z řad „radikálních“ anarchistů), kteří odsuzují to, že kolektiv ASC Klinika vůbec jedná s úřady a politiky. Argumenty proti legalizaci poukazují na fakt, že na příkladech některých zahraničních squatů lze vidět značnou ztrátu původních postojů a hodnot. Squaty zpravidla přestaly akcentovat kontroverzní politická témata, začaly spolupracovat se státem, v některých případech dostaly dotace. Ztratily svoji neomezenou svobodu. Pro některé squattery tím došlo k devalvaci těchto squatů. Opačný postoj tvrdí, že legalizací squatů nemusí nutně dojít ke komercializaci. Navíc informátor Adam dodává, že v České republice squatteři nejsou (na rozdíl od některých jiných zemí) v takové pozici, aby si mohli „diktovat podmínky.“ Squat by si měl stát za svými hodnotami, ale srozumitelně je komunikovat s veřejností. Komplikuje to skutečnost, že komunikovat radikální solidaritu v dnešní společnosti naráží na své meze. Přesto Klinika dosáhla určitého úspěchu, jelikož byla prý komunikována tak, aby byla přístupná pro širší veřejnost. Nyní je squat spíše v obranné pozici než v roli iniciátora, který se aktivně snaží dosáhnout změny ve

společnosti. Squatting může spadnout do fáze, kdy se spíše brání, když je dlouho perzekuován.

Udržitelnost squattingu nezáleží jen na celostátní politice, ale především na konkrétních případech jednotlivých squatů. Výjimečné projekty, jako je např. dánská Christiania, mohou fungovat desítky let. Informátor Jáchym ale upozorňuje, že se tento squatterský projekt v průběhu času hodně proměnil a že ho nyní považuje za jakýsi „turistický ostrov.“ Dodává, že pokud squat vydrží dlouho, tak se může stát, že politicky vyhasne a stane se z něj jen jakýsi symbol squatterského hnutí, ale neděje se tam už nic politicky progresivního.

Politika autonomního sociálního centra Klinika je patrně extremistická a radikální současně. Je ale na místě zamyslet se nad tím, co to znamená. Jak již bylo popsáno výše, slovo radikální znamená jdoucí k jádru věci a slovo extrémní se dá chápat jako zaujímání nějakého krajního postoje. Ani jedno ovšem a priori nemusí znamenat nic špatného. Dnes používaná slova extremisté a radikálové jsou velmi negativně zabarvené pojmy a to, jak jsou chápána, se nedá zcela slučovat se squattingem. Squatteři sami sebe považují za radikální a extrémní, ale jsou přesvědčeni, že to není špatné. Squatting je jimi považován za nelegální, ale legitimní. Zbyněk zmiňuje citát z internetu: *"Když hájíš zákon jako svatou krávu, tak si uvědom, že otroctví bylo legální."*

Za největší přínos Autonomního sociálního centra považují squatteři to, že se z Kliniky stal mezigenerační safespace, otevřený široké veřejnosti. Pozitivní je také posun vnímání squattingu veřejností, který squatteři registrují. Důležitá je pro squattery úspěšná benefiční akce na podporu lidí na útěku, která získala negativní i pozitivní ohlasy. Jáchym podotýká: *„Hrozně lidí to přitáhlo na ten barák a hrozně lidí od té doby za kliniku dechá podle mě.“* Ve srovnání s neziskovými organizacemi je ASC Klinika místo, kde je na malém prostoru mnohem větší množství veřejně prospěšných aktivit. Neformálnost zajišťuje, že tyto aktivity nejsou zatěžovány byrokracií a jejich průběh je jednodušší a rychlejší. Zůstává otázkou, jestli lze výslednou efektivitu skutečně považovat za vyšší než u běžných neziskových organizací. Squatteři (ale i anarchisté a další aktivisté) obecně mají také tu funkci, že jsou citliví na sociální nespravedlnosti ve společnosti či omezování svobody – fungují jako „whistlebloweri.“ Mohou tak být prospěšní majoritní společnosti (i těm, kteří s nimi nesouhlasí). Negativní dopady squattingu se projevily uvnitř komunity, a to při neúspěších uvnitř kolektivu, plynoucích z osobních nesympatií mezi některými členy, kdy docházelo k neprůchodnosti řešení důležitých otázek. Důvod je prý

v provázanosti aktivit v rámci squatu se soukromím squatterů, ale je to dle squatterů na takovém místě přirozené a je nutné si s tím poradit.

Squat není pro své obyvatele pouhým domovem, ale také jakýmsi idealistickým mikrosvětlem, kde mohou žít v rámci svých představ a přesvědčení. Informátorka Magdalena zmiňuje způsob takzvané prefigurativní politiky: *„Cíl není ničím, hnutí je vším. My všichni dole jednejme a žijme tak, jako kdyby ti nahoře vůbec neexistovali, a všechno ostatní bude nám přidáno. I ta spravedlivá společnost, o níž donekonečna nežvaníme, ale kterou na malém cípku země činíme tělem a zavádíme ji do života.“* (Hekrdla, 2014)

7 Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jaké motivace vedou jedince ke specifické formě bydlení a životního stylu ve formě squattingu jakožto nelegálního obsazování dlouhodobě neobývaných pozemků, bytových prostor a budov. Výzkum proběhl na příkladu pražského squatu, Autonomního sociálního centra Klinika.

V práci byl čtenář seznámen s problematikou squattingu a tento fenomén byl zasazen do sociologického a politického kontextu. Studie pracovala s pojmem vlastnictví a otázkou legality a legitimnosti squattingu. Poté byly detailně rozebrány koncepty kategorizace podle motivací. Byl uveden přehled nejvýznamnějších squatů a historický exkurz.

V empirické části šetření bylo zjištěno, že nejdůležitějšími motivacemi pro squatting jsou politické cíle, provoz autonomního sociálního centra a využívání alternativní strategie bydlení. U squatterů je patrná touha sounáležitosti s komunitou lidí, kteří smýšlejí alternativně a vymezují se vůči hlavnímu proudu společnosti. Zastávají levicově politické názory s ústředními motivy dosažení maximální možné svobody, rovnosti a solidarity. Pro squatterry je velice důležité tyto principy přenášet z teorie do praxe, byť je to jen v malém měřítku – v rámci squatu. Aby bylo dosaženo dialogu se s majoritní částí společnosti, je mezi squatem a státem udržován sociální konflikt, který squatting do značné míry „živí.“ Bylo zjištěno, že i na příkladu Kliniky v kritickém období výrazně narůstá aktivita. Mezi squatterry existují dva přístupy konfrontace se státem. První usiluje o dohodu a kompromis, druhý odmítá jakékoli jednání s politickou mocí, označuje ho za nepřípustné. Většina squatterů Kliniky volí přístup snahy o kompromis. Za největší přínosy Autonomního sociálního centra Klinika považují squatterři jeho úlohu veřejnosti otevřeného svobodného prostoru, akcentace důležitých politických témat ve společnosti a úspěšné benefiční akce.

8 Seznam použitých zdrojů

8.1 Tištěná literatura

BARKER, Chris. 2006. *Slovník kulturních studií.* Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-099-2.

BERGER, Peter L. a LUCKMANN, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

BRADNOVÁ, Hana. 1993. *Encyklopedický slovník.* Praha : Odeon, 1993. ISBN 80-207-0438-8.

ČSAF. 1999. Bydlení a Squating. *Existence.* Leden, 1999, 4.

DISMAN, Miroslav. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* Praha : Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0139-7.

DUFFKOVÁ, Jana, URBAN, Josef a DUBSKÝ, Milan. 2007. *Sociologie životního stylu.* Praha : Policejní akademie České republiky, 2007. ISBN 978-80-7251-266-9.

DUFKOVÁ, Ivana, ZLÁMAL, Jiří a UHL, Pavel. 2005. *Policie a sociální radikalismus.* Praha : Střední policejní škola MV v Praze, 2005. ISBN 80-239-5688-4.

2005. *Experimentální sokolík: Sborník textů o squattingu.* Praha : bezmocnost.co, 2005.

FIALA, Petr a BARŠA, Pavel. 1998. *Politický extremismus a radikalismus v České republice.* Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1798-8.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* 3. vydání. Praha : Portál, 2008. str. 408. ISBN 978-80-262-0219-6.

KAPR, Jaroslav a kolektiv. 1994. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny.* 2., upr. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-03-6.

LIPPMANN, Walter. 2015. *Veřejné mínění.* Praha : Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3.

2005. *OBSAĎ A ŽIJ! Squatterské iniciativy na území bývalého Československa v letech 1990–2003.* místo neznámé : Obzor, 2005.

PETRUSEK, Miloslav a kolektiv. 1996. *Velký sociologický slovník.* Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

PIPES, Richard. 2008. *Vlastnictví a svoboda.* Praha : Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0017-4.

PROUDHON, Pierre-Joseph. 1966. *What is property?: An enquiry into the principle of right and of government.* New York : H. Fertig, 1966.

RŮŽIČKA, Vlastimil. 2006. *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha : Triton, 2006. ISBN 80-7254-859-X.

SLAČÁLEK, Ondřej. 2005. Potřeba i protest. A2. České, německé a italské squaty, Leden 2005, Sv. I, 1.

SMOLÍK, Josef. 2010. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.

SOUKUP, Martin. 2014. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2014. ISBN 978-80-246-2567-6.

SOUKUP, Václav. 2000. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-328-5.

2015. *Squaterská příručka*. Praha : klinika.451.cz, 2015.

TAJFEL, Henri. 1981. *Human groups and social categories: studies in social psychology*. New York : Cambridge University Press, 1981. ISBN 0521280737.

TOMEK, Václav. 1999. *Ve jménu svobody: ideje a proměny českého anarchismu na přelomu 19. a 20. století*. Praha : Manibus Propriis, 1999. ISBN 80-238-5328-7.

8.2 Akademické práce

ČECHOVÁ, Lucie. 2010. *Alternativní životní styly: bezdomovectví versus squatterství*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra sociologie. Vedoucí práce PhDr. Jana Duffková CSc.

MAZÍNOVÁ, Veronika. 2016. *Pozitivní stránky squattingu*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta evangelická teologická, Katedra sociální práce. Vedoucí práce Ing. Mgr. Jan Dočkal, CSc.

PROUZA, Ivan. 2011. *Squatting jako střet práva na pokojné užívání vlastnictví a práva na bydlení*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva a politologie. Vedoucí práce Doc. JUDr. Mgr. Pavel Molek, Ph.D., LL.M.

PRUIJT, Hans. 2013. *The Logic of Urban Squatting*. *International Journal of Urban and Regional Research* [online]. 2013, **37**(1), 19-45 [cit. 2017-03-01]. DOI: 10.1111/j.1468-2427.2012.01116.x. ISSN 03091317. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-2427.2012.01116.x>

8.3 Zákony

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 9. února 2009 *Trestní Zákoník*. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <https://www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx>

ČESKO. Zákon č. 101/2000 Sb., ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. New York, 1966. Dostupný také z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

Usnesení NS ze dne 25.5.2010, sp. zn. 11 Tdo 169/2010.

Všeobecná deklarace lidských práv. New York, 1951.

8.4 Online zdroje

HEKRDLA, Martin. *Klinika, taktika, politika*. *A2larm* [online]. A2, 2014 [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2014/12/klinika-taktika-politika/>

LOJDOVÁ, Kateřina. *Analýza dat v kvalitativním výzkumu* [online]. 2014 [cit. 2017-10-21]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1451/jaro2014/d011/um/Analyza_dat_v_kvalitativnim_vyzkumu.pptx

Černá kniha/Black books. *Klinika: Autonomní sociální centrum* [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <http://blackbooks.451.cz/2017/cerna-kniha-black-books/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Tab. 20 Neobydlené domy s byty podle druhu a důvodu neobydlenosti a byty v neobydlených domech podle velikostních skupin obcí a krajů. *Český statistický úřad* [online]. 26. 3. 2011 [cit. 2017-1-17]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=&katalog=30722&pvo=ZVCR020&z=T>

Hygienička: Žloutenka v Brně začala u squaterů, nevnímají realitu, ale máme epidemii pod kontrolou. *Aktuálně.cz* [online]. *Economia*, 2016 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zloutenku-mame-pod-kontrolou-ale-epidemie-bude- jeste-dobihat/r~bfdfe5c674d911e683920025900fea04/>

Knihovna: Radikální knihovna Autonomního sociálního centra *Klinika*. *Klinika: Autonomní sociální centrum* [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <https://klinika.451.cz/knihovna/>

Ladronka: Restaurace a bowling [online]. Praha: *Ladronka*, 2017 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <http://www.ladronka.com/>

Nevěrohodní squatterři z Milady, píše soud. Neuvěřil ani policejní ,bicí' uličku. *Lidovky.cz* [online]. *MAFRA*, 2016 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/neverohodni-squatterri-z-milady-pise-soud-na-zamitnutou-zalobu-aktivistu-se-poda-stiznost-g8x-/zpravy-domov.aspx?c=A161005_155922_In_domov_jzl

New Left: Political movement. *Encyclopædia Britannica* [online]. *Encyclopædia Britannica*, 2016 [cit. 2017-01-07]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/New-Left>

Oxford living dictionaries [online]. Oxford: Oxford University Press, 2017 [cit. 2017-02-07]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com>

Policie zadržela 16 aktivistů Kliniky, úřad jim zakázal vstup do budovy. *Novinky.cz* [online]. Borgis, 2016 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/404457-policie-zadrzela-16-aktivistu-kliniky-urad-jim-zakazal-vstup-do-budovy.html>

Policie zatkla squattery, kteří obsadili dům na pražském Albertově. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2009 [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1385518-policie-zatkla-squattery-kteri-obsadili-dum-na-prazskem-albertove>

Squatteři budou muset sáhnout hlouběji do kapsy. Soud napařil Klinice další pokutu. *Parlamentní Listy* [online]. OUR MEDIA, 2016 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Squatteri-budou-muset-sahnout-hlouběji-do-kapsy-Soud-naparil-Klinice-dalsi-pokutu-440854>

Squatting in Post-War London. *UCL* [online]. London: University College London, 2016 [cit. 2017-01-22]. Dostupné z: <https://www.ucl.ac.uk/history/current-students/ug/squatting>

Squatting v České Republice. *My sites* [online]. 2016 [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <http://www.my-sites.com/squatting>

Zdrojovna bude zdrojovnou přinejmenším dokud Klinika bude Klinikou. *Klinika: Autonomní sociální centrum* [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <https://klinika.451.cz/2017/11/zdrojovna-bude-zdrojovnou-prinejmensim-dokud-klinika-bude-klinikou>

8.5 Ústní sdělení a přednášky

NOVÁK, Arnošt. *Vše co byste chtěli vědět o squattingu a (ne)báli se zeptat.* Přednáška. Praha: Autonomní sociální centrum Klinika. 27.2.2017.

ORCÍGR, Václav a KŘIVOHLÁVEK, Michal. *Právo na město a účast veřejnosti.* Přednáška. Praha: Autonomní sociální centrum Klinika. 13.3.2017.

9 Přílohy

	Deprivation based squatting	Squatting as an alternative housing strategy	Entrepreneurial squatting	Conservational squatting	Political squatting
Activists' goals	Providing housing for needy people.	Creating housing for themselves, while adding to the affordable housing stock.	Setting up an establishment.	Preserving a cityscape or landscape.	Building up counter-power to the state.
Class	Lower class squatters supported by middle class activists.	Middle class (but not exclusively).	Middle class (but not exclusively).	Middle class (but not exclusively).	Middle class (but not exclusively).
Organization	Top-down, division between activists and beneficiaries.	Horizontal.	Mixed.	Mixed.	Top-down.
Type of buildings	Regular low-income housing stock inexcusably left empty.	Buildings that are either too bad or too good to be rented out as low income housing.	Non-housing spaces.	Buildings emptied because of a planned change in land use.	Few restrictions.
Demands	Modest. Temporary housing or alternative accommodation. (Better) place on waiting list.	Being left alone.	Being left alone.	Reversal of planning.	Confrontation is the essence, demands are at most supplementary.
Framing	Clear message: insensitive bureaucrats ignore needs of homeless people.	Focus on action, framing not very important.	Valuable role of the establishment in the community.	Against technocratic planning and destruction of the environment.	Depicting social-democrats as traitors.
Cultural and political embedding	Sometimes a tenuous link with radical politics.	Embedded in counter culture, ties with other movements.	Embedded in counter culture, ties with other movements.	Embedded in counter culture, ties with other movements.	Links with Marxist organizations or movements.
Outcomes	Cooptation likely.	Repression and legalization.	Repression and legalization.	Sometimes concessions won.	Makes squatting a more prominent target for repression. May also – in the short term – help squatters win concessions.
Specific problems	Does not work for people whose housing needs are not widely acknowledged. Top down organization limits movement spread and increases vulnerability.	Social control.	Preserving identity after legalization. Trade-off between alternative identity and wide appeal.	None.	Conflicts with squatters in other configurations.

Table 1 Configurations of squatting